

Az ormánysági nyelvjárásból.

(Harmadik, befejező közlemény).

Tájszók.

[FONAL]. *Szálafonal* 1. SZÖSZ.

[FONAL-CÚC]: *fonducuc*: fonálbál. Fonálpároláskor volt este az össze-hívott mosó rokonok számára. „Emön-jünk estére *fonducuba*!”

FORGATAG: förgeteg, szélvihar. „Nagy *forgatag* gyűtt az esső.”

FORGATÁSOS 1. PISZMITÖL.

FÓRIZS: két szálból font ezüst szálacsk a fékötön. — Van „*fóri-zsos* fonál” = durva pödrésekkel teli fonál. Mondják *picörös*-nek is L. PÍCÖR.

[FORR]. „*Êfóri* a seb magát”: be-heged.

FÖLHÉRC: a kocsinak az az ol-dalsó része, amire lépnek fölüléskor.

FŐ-AL 1. FÉVAJ.

FÖLVESZ: *Fövész* rendes értelmén túl ebben a különleges értelemben: „*Fövössze* a disznót”, azaz: öli és föltisztogatja disznóöléskor. „Ki *vöi-te fő* a kétök disznát?” Továbbá: „*Fövössze* a kis gyerköt” — azaz: a szülés körüli teendőket végzi vele. „*En vöttem fő*, mer a *bóba* (bába) nem vót éthton.”

FÖNDÜT v. *föndünt* (az a szokás v. divat): följött ez és ez a szokás. Pl.: „*Föndüt* mögen az a divat, hogy... stb.”

[FÖTÖR]. *Kifötör*: kivakar. Csak tyúkfélére mondják. „*Kiföttri* ám a palántomat!”

FUÁKSZIK: széltől szárad. „Maj ha ékkicsit *fuákszik* a föld, möghen-görölöm.”

FÜRÉCE 1. TIKMONY.

FUVAKODIK 1. [SZIVÁROG], vö. FUÁKSZIK, FÜVALKODIK.

[FÜVALKODIK]. *Föfuvákodik* = föllobban, méregbe jön (tehát itt nem gögöt jelent). Pl.: „*Föfuvákodott* ám a gyerköt!” Vö. FUÁKSZIK.

FUVAR: *för*. „*Förba* vótam.” „*Fó-roztam*.”

FÜCSÖK-KOMA, némelyek sze-rint: *pücsök-koma*, mindössze 3 sás-szerű levélből álló, kb. 30 cm. magas növény a májusi réten. Ehetetlen a takarmányban.

FÜ-LENCSÉ: a mocsárvíz színét elborító zöld vadlencse. A *fü*- szót csak még három összetételben használják: *fü-réce* = vadréce, *fü-rác* = yadrác és *fü-mony* = vadmadár-tojás. „Annyi abba a berökbbe a *fü-mony*...”

FÜRGETE: a kocsi alsó szerkeze-tének az a része, amin az oldal és fenék nyugszik. Koyácsolt szöggel van a kocsinyújtóval összefoglalva s így foroghat.

FÜSEK: üres patronhüvely.

FÜSTÖS: szennyes. „Olyan sok a *füstös* ruha, — páróni kē.”

FÜTÖZNI: tűz mellett melegedni. „Gyün kē bé no *fütözni* ékkicsit!”

[FÜVEL]. *Összetivel*: mesterke-déssel legényt-lányt összeköt. „*Össze* akarták *fivēni*, de nem sikerüt.” Ba-nyák rábeszélése.

FÜVENTE 1. FIENTE.

[FÜVES]. *Fives*: kuruzsló.

GABALICA: hitvány ringy-rongy, szedett-vedett holmi. „Vidd a *gaba-licádat*!”

GABANGY 1. GIBINGY-GABANGY.

GABISNYA: csunya, hitvány, ren-detlen. „Hú, milyen csunya, *gabis-nya* ló ez!”

GÁBOZ. *Fekete gáboz*: szőrös,

szürke, retekhez hasonló levelű, vízenyős réteken sarjukaszálat körül található növény. Gyökerét összevágva borogatónak használják torok-, nyak- és egyéb fájdalmaknál.

GÁCSMÁL: ócsáról, v. másik ormánysági szóval: *ócsmál*. „Mit *gácsmálod* az éni jószágomat?” Vö. ÍFÁL.

GAJCSOS: görbe. *Gijcsös-gajcsos* = girbe-gurba. „Ugyancsak *gajcsos* vót a fa, amit faragtam.”

GAMÓ: nagy, de nagyságához buta. Pl. az esztelen sihedernek mondják: „Té — *gamó!*”

GANGÓ: nagy, magas. „Té — *bangolondos gangó!*”

GANGÓC: kampó. „Add edébb azt a *gangócot!*” (Szaporca.)

GARANCOL: a *güg*-nél (gügyög) egy fokkal több. Mikor az első 1—2 szót kezdi próbálgatni. Pl.: „Mast má *garancó*, mast má maj mögtanú beszéni.”

GEBENC: hitvány, satnya. „De mögrúgott ez a hitvány, *gebenc* ló!” Még embernek is mondják: „Té, *gebenc!*” A *gabanc* szó egész mást jelent.

GÉDÓC: sovány. „No hát ez a szégyén ember, ez is *gédóc* ám!” „Hitvány, *gédóc* lányom.”

[GERENDELY]. *Göröndő*: az eke alkatrésze.

[GESZTÉS]. *Gesztös*: a nagyon fás dióra mondják, amiből alig lehet kipiszkálni a belet: „Nagyon *gesztös* a kétök diója.”

GESZTET: fut. „Csakugy *gesztet*.” „*Gesztess*, mer gyűnnek ám!”

GÍBINGY-GABANGY: csöcselék. „Ne állj szóba avval a *gibingy-gabangy* népséggé.” „Té büdös *gabangy*, még té beszéssz?”

GICA: kicsi fanyél, rajta keresztben gyufa vastagságú bádog cső, aminek a végében ecsetformában se-

lyem fonalat húznak s ezzel hienezik a tojázt.

GICA-VÉRAG: jácint.

GICCA: disznó. Csak akkor használják, mikor hívják. „Ne, *giccám*, ne, ne.”

GINGY-GANGY: ringy-rongy. „Vele van mindön *gingye-gangya*.”

GIZI, GIZIKE: a kis gyermek első fogja. „Kigyütt má a *gizije*.” „Má van két *gizikéje*.” Valószínűleg ebből az alapszóból származott a *gizöl* ige.

„*Égizöte* az ómát.” Szaporca vidékén. — Ugyanaz Kákics vidékén:

„*Égörszöte* az ómát.” „*Görzölöm* ezt az ómát.” Jelentése: majszol, mint a fogatlan, vagy kis gyermek.

GIZZÖG-GÖZZÖG: diceg-döcög, tityeg-totyog. „Hogy van az öreg Sári néni?” „— *Égizzög-gözzög* még az udvaron.”

GÓLOG v. *gollog*: hangutánzó szó: „No hát — ez a tehén is úgy nyeli a vizet, csakúgy *gológ* lefelé!” *Göccenne*: mohón, szortyogó hangot adva fut lefelé a víz.

[GOLYVA]: *gélva*. Mondják *gugá*-nak is. „Azok a *gugások*.”

GORHAS: átszakadt, beesett a horpasznál. (Marhára mondják.) Nem *görhes*. Görhes a teljesen lesóványodott állat. *Gorhas* az olyan állat, amelyik esetleg jó húsban van, de pld. egy hetes sovány koszt miatt beesett az oldala. „Őj — de *égorhasodott* ez a marha!” Vagy: „De *kiszakadt* ez a marha.”

GORNYADT: lankadt. *Gornyadt* a fejét lehajtó virág, a beteg ember stb.

GÖBE: anyadisznó.

GÖBÖRCÖS: göröngyös, dorozsmás. „Olyan *göbörcös* ez az út.”

GÖCCEN I. GÓLOG.

GÜCS: fatuskó. Vö. [NYILAL].

GÖMECSEG I. GÜMECS.

GÖRTYÖG. A *göbe* (= anyadisznó) szoptatás közben „*görttyög* a malaccinak.”

GÖRZÖL, GÖRZÖLÖDIK: lassan *övegetőzik*. Majszol. „*Görzölöm* ezt a kis kenyeret.” — „Mit csinál kee?” „*Görzölődöm*.” Vö. GIZI.

GÜBA: penész. Sohse mondják penésznek. Vagy átvitt értelemben: „*En* nem tudom, ez az *én* Márikám minék ilyen *gúhás!*”

GUBBAD, GUBBADOZIK: guny-nyaszt. „Gyê, gyê, Zsuzsám, a tüköd étt *gubbadozik* a paita alatt.”

GUDÜC: szegény, koldusszegény, rongyosan-szegény. „Szegény *gudúc* vagy, osztán tükört hozó a házba?”

GUGYUL: guggol. „Legugyút, hogy mög né lássák.”

GURGULA: fa- (göcs-)henger. Ha talpas házat, pajtát (valamikor templomot is!) akartak tovább szál-
lítani, gurgulát (fahengert) tettek alá s azon tölték. *Légurgulázik*: lehen-
tereg.

GÜZS: a vadszöllő hosszú, el-nyult indája, amit megvágta s a kicsöpögő levét (gúzs leve) itták. Régen zár helyett ezzel *gúzsolták* be az ajtókat. Pl.:

Ez a kapu de be vagyon gúzsolva
Nem mehetek a babám udvarára,
Szomoruan ég a gyertya odabe
Jaj, de búsan nézek a kedvesemre.

Gúzslik = hajlik. „Nem száradt é (faág) — *gúzslik!*”

GÜG: gögicsél. Szavakat még nem ejt a kis gyerek, de már gl-, gl-, gl-szerű hangokat ad. „Olyan szépen *güg* má ez a kis gyerekek!...”

GÜGÜ: gyürke (a kenyéren). „Neköm a *gügüjét* adja kê!”

GÜMECS, GÖMECSEG: a kocsi-kerék mellett földudorodó, megszáradt kemény sár. Nagyon kemény

földdarabok. „Elüttem a *gümecsbe* (v. *gömecegbe*) a lábamat.”

GÜRÜ: mocsár. *Gürühaj*: zombék. Van *Görü* dülönév is. Kiscsányban s többfelé. A MTSz. tévében írja *zombék*-nak a gürüt, mert ez egész területet jelent.

GÜZMÖL: majszol. Csak kis gyerekre mondják. Pl. amikor már nyálazza a kenyeret: „Milyen szépen *güzmöli* má ez a kis gyerekek a kenyeret!”

GÜZÜ: hegyes orrú, magát mélyen a föld alá fúró; kicsiny testű egérfa.

GYAKIK I. BIKIK.

GYÁM: támasztófa. „Gyámot rak-tak alá.”

[GYAPPAN]. *Kigyappan*: hirtelen kilobban a tűz, egyszerre lángra gyúl. „Fújtam-fújtam a paraszat, éccör csak *kigyappant*.” *Égyappan*: ellobban, elalszik. Vö. LAPPÖG.

[GYARAPÍT]. *Gyurapét*: szorgalmas munkával gyarapít, szerez. A munka fogalma határozottan benne van. „*En* nem gyurapétok másnak a számára.”

GYARAT: gerebenez. Inkább így mondják: *mögereszt*. Vö. [SZÁL].

[GYÁSZ]: *jász*. — *Jászol*: gyászol.

GYERÉ. „Tisztelend' Uram — *gyere-gyűjön* kigyelmed!” — Megtiszteltetés, mikor a lelkész asztalához hívja s másodszor is a lakoma előtt közvetlenül elmegy érte.

GYÍMÁL: kúszál. „Az *én* búzámat nem gyímáli össze!” Így is: „Nem *kúszmálod* össze.”

[GYÓGYUL]: *gyógyé*. „Na — *mögggyógyétun* kêd-ê má?”

GYÓTA: legelő, „*legellő*”. „Ój — de jó gyóta van mast minálunk!” „Ehajtom a *gyótára* a *lákát*.”

[GYÖNGE] I. NYAJ.

GYÖNGYÉREZÉS: gyöngyalakúra kivarrás. A *szávonyszás* egy neme.

GYÖPIKE: réti margaréta.

GYUHA: gyomor és étvágy. „De jó gyuhája van!” „Fenne 'gye gyuháját!”

[GYÜJT] 1. DARVOGAT.

GYURKOL: a gyúr ige gyakorító alakja, a hosszas gyúrás kifejezése. „Mögfözöm ezt a két tojást, legalább nem gyurkolok.”

GYÜES: a földből kinövő vad fajhajtások. „Szüvafagyüés.”

GYÜMÖLCS- (GYÜMÜCS-) NEVEK: *Méti-óma, mecött-óma, porcogó-óma; ihárosi-, küecsegős-, kabakos-, sár-, totyakos-körte* stb.

GYÜRÜCSKE-FA 1. FAKLYA.

HADAKÉROZ: keményen, pattogva parancsol v. fedd.

HÁGCSÓ 1. HÁGSÓ, [HÁZ-HÉ].

HÁGSÓ: karóból vagy deszkából készült kerítésnek egy ember szélességben átléphetően rövidre hagyott része.

[HAGYMA] 1. DUDÚ.

HAJDABÓC: haszontalan, nagy semmi. „Az a nagy, hajdabóc lány nem akar dógozni.”

[HAJSZÁS] 1. CSÁS.

[HALÁL-]. *Halára-való*: évtizedekkel előre elkészített halotti ruha.

1. [HALK]. „*Hák-ot* adj a fának, ha mög akarsz tanúni fát kívágni!” T. i. az egyik csapás a fejszével vízszintes, a másik rézsutos s a kétféle csapás háromszögben ér össze, ez a „hák.”

2. [HALK]. *Hakká*: a hangbeli csendesség mellett időbeli lassúságot is fejez ki. Pl.: egy kidülő fáról: „Ha úgy hakká dűt vóna é...” T. i. nem hirtelen.

[HALKÁCS]. *Hákács* v. *hókács*: forgács. „Annyi *hákácsot* csinyáltak.”

HAMARI-HAMVAS: az úgy-ahogy elnagyolt munka neve. „*Hamari hamvasnak* a két vége hamus”. Közmon-

dás. T. i. nem tiszta, nem jól elvégzett.

HAMVAS: széna-, szalmahordó *lazsnak*, durva lepedő.

HAMVAS-VIZ: mosóteknőben vagy *pálló-sajtár*-ban forrázott, majd hideg vízzel föllangyosított hamu, amiben áztatják a fonalat, ruhát.

[HANEM]: *halom*. „Nem ez, *halom* az.”

[HANY]. *Éhányta* magát: elmállott. „Egészen *éhányta* magát (az oltani való mész).” Vö. (*ráhdny*) MELLÉK, SZÖSZ.

[HARAPLIK]. *Mögharaplik*: megpuhvásodik. A gyertyánfa a harmadik évbe má *mögharaplik*.

HÁRÁSZ: piros, sárga stb. színű bolyhos szálcaska („bangy”) a fékötőnek is egyik dísze.

HARGÓC: valami kötőfékszövő eszköz.

HARISSAN: mérgesen, pattogóan, élesen (beszél). „Ej csak né beszéljün kéd olyan *harissan!*” Lehet, hogy a „*haris*”-ból származik. Petőfi: „Nem szól a harsogó *haris* a fű közül.”

HÁRSAS: szívós, feshőhéjú. „Jó *hársas* kendőr” = szívós, vastag héjú kender. Vagy: „Fejlik, mind a *hárs*” = fejlik, mint a szívós fahéj.

[HASON-]. *Huson-ketté törni*: úgy eltörni, hogy csak a bőr tart. „Étöröm *huson-kettőbe* a lábodat, ha még éccör étt találalak.” — *Tudományos Gyűjtemény* 1828. évf. X. k. 69. l. JEREMIÁS SÁMUEL így magyarázza: „hasonn ketté törni.”

HASZOGAT, *ráhaszogat*: ráhargít és ellene biztat. „Mit *haszogato*-i rám azt a kutyát?” Emberre is mondják.

HATÁNKOLÓDIK: ficáncol, rugdalózik, ide-oda ugrál. „Annyirán

*hatáncoló*dott a tehén, mögértem vezetni."

HÁTAS: leányoknál hátul a nyaktő alá rakott díszes, négyszögű ruhadarab, ami védte a ruhát a hajfonattól való elzsirosodástól.

HÁTRAVETŐ: fiatal asszonynál fátyol, idősebbnél gyors fejdísz. Hossza kb. 1 m. Fele hátul, fele elől a homlokon csüngve alá elülső részét a homloknál megfogták, hátravetették s oldalt egymáshoz tűzték.

[HÁTULJA]. *Háturja:* a disznó hátulja. Pl.: Öttün kéd-é má az idén *háturjos* kapisztát?"

[HÁZ-HÉ]. *Hászé:* padlás. *Óhászé:* istállópadrás (ópadrás) *Hágszé* [~ hágszó]: a padlás fából készült előrésze, ami a falon kívül nyúlt s az ehhez támasztott létrán mentek fel a *hászéra*.

[HÉGEDÜ] I. NYAKHEGEDE.

[HÉGY] I. FAGYHÖGY.

[HÉGYI-]. *Högyi-kóc* I. SZÖSZ.

[HEJ]. Mindig kérdőszó. Pl.: „Fáj, angyalom, *hé?*“ „Möggýütté, angyalom kis fiam, *hé?*“ „Mit hoztá, *hé?*“ „Éhös vagy-é kedves fiam, *hé?*“ Szól az anya: „Hestör!“ Felel a lány: „*Hé?*“ „Mija, *hé?*“

HETEVENY: flastyuk-csillagzat. „Nagy-fögyütt má a *heteveny*.“

HEVENY: sivatag, égő homok. A drávai fehér égő homokot is annak mondják. „Béfogta má nagyon a *heveny*“ (a partra dobott holttestet).

HÉVIZÁL, *hévizálódik:* lopja a napot, nem dolgozik. „Né *hévizájj!*“ Nézd csak, hogy *hévizálódik!*“

HÍMLIK: omlik (a föld szántás közben). „Jó' mögázott a föld, csak úgy *himlik*.“

HITVÁNY: csenevész. „Jaj, kihő ütött ez a *hítvány* kis lány?“ Ellen-téte a *dérék*. Pl.: „*Dérék* egy aszszony.“ T. i. testileg. Mondják így is: „*hítváncika*“ = nyápic, vékony.

[HOGYAN] I. [MÉNY].

HÓKA, HÓKÁS I. LICKA.

HÓKOROS: szeszélyes, mindig mást gondoló. A holdkórosnak más a jelentése.

[HOMLOK]: *humlok*.

[HOMOK]: *humok*.

HOVÁVALÓSI. Hovávaló? „*Hovávalósi* ké?“

HÖRCSÖGÖS: hirtelen haragú. „Nagyon *hörcsögös* egy embör vót.“

HÖRGÖ, **HÖRGÓFA:** fahenger. „gurgula“. Pl. mikor valaimi nagy súlyú fatörzset akarnak odébb szálítani, két gömbölyű fát dugnak alája s azon gurítják. „Hozzatok *hörögöt* alája!“

HÖRÖG. *Lehörög* (a víz): forogva, kanyarogva dombról leszalad a víz. Így is mondják: „Csak úgy *hörögött* róla a verejték.“ „Ére má *lehörög* a víz.“

[HÖRREN]. *Fölhörren:* fölbugyborékol. Hangutánzó szó. „*Föhhörrent* ám a víz a *cüjek* mellett!“

HÖTTE-HEL: hőütte — azaz hőütötte hely. Homokos szántóföldekben akad olyan hely, esetleg több is, ahol minden növény kiszül. Ezt nevezik *hötte-hel*nek. Nevezik az ilyen szántóföldet *tüzhe'es*-nek is. Pl.: „A szőlők-i földünk nagyon *tüzheles*.“ „Sok benne a *hötte-hel*.“ Kicsányban s töle keletre *öbölös*.

HULLÁROZ: egyenként, határozott idő — és sorrend nélkül szállingózik. „Csak úgy hullároztak.“

HUMLÉT: szundikál. „Ni — hogy *humlét* ez étt!“ **Humorni:** szemet behunyni. Bujócska játéknál van mindig egy *humró*, aki *humor*.

HUMOR I. **HUMLÉT, KUM.**

HUMRÓ I. **HUMLÉT.**

HUPALAG: a szántott föld egybenmaradt, óriási göröngye. „*Hupalagos* nagyon a föld.“ Mondják az

értetlen, rosszakarató öreg emberre is. „Vén *hupalagos!*”

HUPART. Jelenti a rétből a begyöpösödött pucóktúrását, hangyabolyt. „*Hupartrú hupartra* víz nélkü élépogethatsz.”

HURC- I. CAKÓZNI.

[HURKA]: *csürka*: „Öttél-e má kukoricás *csurkát?*”

HURÚT. *Hurútok, hurútsz, hurút*, (vagy: *horútok* stb.): köhögők stb. „Né *horúts* má!” „Mit *horútó* anynyit?” „Úgy *hurútok.*”

ICÖG-BOCOG: csetlik-botlik. Néhány lépést próbálgat már tenni, meg újra elbukik a kis gyerek.

IGYÖM: a bizonyítás erősítése. Ma nincs rá szó. Kb. a görög *μεφ* Pl.: „Hát, *igyöm*, ugat a kutya.”

IFÁL: csúfol, kisebbít, *ócsmál, gácsmál*. Vásárban így alkuszik a kőrösi ember a csíkóra: „Én nem *ifátam* a kék csikáját.”

ÍGE: 3 fonalszál az *áspú*-ról.

ÍGRÜL - IGRE: tövéről - hegyire. „Émondott mindönt *igrül-igre.*”

IHÁROSI-KÖRTE I. GYÜMÖLCS-NEVEK.

[IJED]: *Jett*: ijedt. *Jegget*: ijesztget. *Jeggető*: szőlőbe stb. madarak ellen kirakott keresztalakú pálca, amire ruhát adnak s a madár embernek gondolva fél tőle. A nagyön sovány emberre is mondják: „Olyan a”, mind a *jeggető*”. Vagy „Olyan a”, mind az árnyék!” *Jesztőfa* I. SZIJÓFA.

ILDOMTALAN I. ÉDOMTALAN.

IMÖG: ing. *Tász!nyos imög*: az ormánysági nő könyökön felül elköttött, alatta hasított, bő újjú viselete. A könyökön aluli részt nevezték „tászlíny”-nak. „Rét-*imögbe* löhet dőgozni” = egy szál ingben lehet stb. Vö. LÉNZÖL.

ING I. IMÖG.

INTES: egy arántos, egy színben,

egy vonalban, egy irányban. „*Intes* van az ódalammá” t. i. a csipőle, úgy eldagadt az oldala. Egy öreg asszony panasza. Vö. CSAPÉNT.

ISKÁLYA I. LAJTORJA.

1. ÍZ I. PÁSZTA.

2. ÍZ: lelki kényszerítő ok. „Hogy micsoda *íz* hajtotta ezt ére?” (T. i. erre a szörnyű cselekedetre.)

IZTELEN. „Iztelen embör”: mogorva, kedvetlen ember.

JAVOS: kuruzsló.

JEGGETŐ I. [IJED].

JELÖNLEG: jelen, hely színén. „Ott vótam *jelönleg.*”

JESZTÓFA (tréfásan?) I. SZIJÓFA.

JUHA: a kocsi alsó szerkezetének eleje, amit egy nagy, kovácsolt szög foglal össze a nyújtóval. Népdal: „El-törött a *juhám* rúdja.”

KABAKOS-KÖRTE I. GYÜMÖLCS-NEVEK.

KABLA-, *Kablai mező*: egy félig le-
gelő, félig ma már szántóföld-mezőnek neve. Valamikor tiszta legelő volt, még pedig kabla- (kanca, ló)-
legelő. Ettől kellett nevét kapnia. Tehát a *kabla* is egykor használt, de ma már elfelejtett ormánysági szó volt.

KABÓCA: apró, szürke bogár, ami pattanva ugrik a réten s *ugráncs*-nak is nevezik. Jelzőnek használják így: „Az én *ősz-kabóca* fejem.”

KACABÁJ I. BÁJKÓ.

KACIFÁNTOS: hiú, rátarti, de az az árnyalat is benne van, hogy szép. „*Kacifántos* egy műnycske.” Csak asszonyra mondják. A férfira így: „*Tűrű-vágott* egy embör!”

[KACIMBÁL]. *Möghacimbá*: ruháját is megtépi, meg is veri. „Jó möghacimbáta...”

KACSA-SZÓLÍTÓ. „*Pata kil Pata bé!*” A récét terelő asszony mondja. — Vagy: „*Pata-pata-pata...*” Így is

mondják: „*Kacs-kacs-kacs...*!” Szlavónai nyelvjárásban *páta* récét jelent.

KÁCSÉR. (Szaporca-környéke.) Egy neme a hálónak. Ivalakú fa, ivalakúra zsineggel kifeszítve, lvhez, zsineghez hurkolva félgömbalakú fonott háló hozzá. A vízzel szembefordulva s benn a vízben állva rakja a halász odébb-odébb s ha hal ütődik a fonálba, kikapja s lenn a fenékén, amit *köbölnek* neveznek, ott a hal. — *Tapogató. Nagy kácsér. Pöndöhláló. Szák.*

KACSON-KÉZ: bal-kéz. „Kacson-kézzé jó pofon ütте.”

KAICOL (a kutya), mikor oldalba ütik (sír).

KAJCSOS-BÖLCSŐ: ringatásra alkalmas talpakkal ellátott, 4 oldalas kis gyermekágy.

KAJDINA: liszttel összekevert, esetleg egybe megsütött tojás. „Gyerök, — jó-é az a kajdina?” A gyerök szomorúan felel: „Nem kajdina e', hanem liszt.” Mondják *kajgonyd*-nak is.

KAJHOL (a kutya): vonít, tútol.

KAJMÓ: helytelen magaviseletű. „Mit *kajmókodó*?” „Ne légy *kajmó*!”

KAJSZA: girbe-gurba. *Êkajszút* = elgörbült. „De kajsza ez a fa!”

KAKUSZI: hallgatag, szótalan, *kukma*. „Hanem, édös apám, nagyon kevés lyöhet ez az én foki onokatesfőrom, nem akart szőni ső hozzám.” „Nem azért ám lányom! — *Kakuszi*!”

KALABÓK: bolondos, tréfás, félkegyelmű. „De *kalabók* vagy, édös fiam!”

[KALÁCS] I. ANYAKALÁCS.

KALAMAJKA: zenebona, baj, botrány. „Csinát ék kis *kalamajkát*.”

KALÁTAFÁ: kocsiszinnek egyik oszlopos „szöglába”, amiben kör, négyszög, téglalap és < alakú lyukak voltak. A kimunkálendő fa alakja szerint ezekbe a lyukakba dugták s szítetták *sziójókés*-sel a fát. A *sziójószerék* v.

bakszerék már modernebb, későbbi találmány. — *Kalátá*-nak nevezik ma is a kisebb *kötőfá*-t. Pl. tömött falat készítenek deszkák között. Hogy a tömés a deszkaramát szét ne nyomja, tetejére vágott résen át *kalátá*-val = kötőfával kötik össze a két deszkát.

[KALÉSZOL]. *Êkalészol* harmadik falu *ellen* is. = Elkódorog harmadik falu határáig is.

KALLÓ: 1. a hajtó-rosta kerekének kézbe való nyele; 2. az a fácska, ami a *pörgőn* a *nyomdikót* összeköti a kerekkel.

KALÓTYA: kelékótya, helytelen magaviseletű. „Ne légy olyan *kalótya*!”

KANCABOCSKOR: olyan bocskorfajta, aminek nem volt a lábíejen felül bőrborítása s úgy fűzték össze.

[KANGYAL]. *Êkangyal*: elinal, elfut. „Mást vót étt, osztán má *ékan-gyát*.”

KANISTA-MADZAG: 2 drb. 10 cm. hosszú fácska, összekötve vastag *madzaggal*. Ezt a kocsikerék küllői közé fogták s a két pálcát fogva a madzaggal húzták le a sárt. Ézzel is fordították a kereket. *Kanistás*: sáros.

KÁNKÁNI: fél lábon ugrálni.

KANYA-FANYA: zűrzavar, felfordulás. „Lött ott akkora *kanya-fanya*.”

KAPARÁS: arató előmunkás. (Szaporca vidékén.)

KAPINYA: hosszú, csöves tökfajta, amit, rajta száját vágva, mosásnál vízmeretetésre használnak.

[KAPOTNYAK]. *Kapiknyák*: egy epehajtó, kánytató gáz, tenyérsnyi nagyságú, szív alakú levelekkel.

[KÁPOSZTA]: *kapiszta*.

KÁRFÁL: ócsárol. „Éppen a Julit *kárfátá*...”

KÁRMENTŐ: 1 fűlű, magas szélű, a fűletlen végén kerek bádög-tepszi,

amibe fölfogták a nyáron sült nyúl stb. zsírlját.

[KARVALY]. karhó: „Éhordta a karhó a csibénkeket.”

KASZRÓ: 3 lábú lábas, amiben párázs fölött sütöttek. Nevezték *cserpe-nyőnek* is.

[KAVISZOL]. *Ékaviszol*: elpiszkol, bekever valamivel (ruhafélét). „Ékaviszótam mindönömet.”

KEBEL I. BIKLA.

[KÉRŐZIK]. *Kürüzik*.

KÉSZLEL I. KÜSZLEL.

[KIÁLT]: kátt. „Akkorát kátott...” „Né kátózz!” „Né ötts-kátts, mind a vélágtalan!”

[KEBEL]: *kebél, kebé* I. BIKLA.

KECÉL: mászkál. Pl. a mászkáló kisgyerekekre is ezt mondják: „Még csak 7 hónapos, osztán má kecé.”

KEGYÖS: kedves (nem pedig istenfélő). „Kegyös, édös lányom!” Tréfás mondas: „Ketten-kegyössen!” Huncutkodva mondják pl. olyan veszekedő férj és feleség után, akik szép békeségben mennek kocsin egymás mellett. Vagy öreg férj és feleség után, akiket együtt látnak. Értelme: ketten, szépen, cseccsen együtt!

KELEVIZ: a marhakötélnek az a része, amit a szarvára csatolnak.

KELLENGÖRÉ: helytelen magaviseletű. „Né légy olyan *kellengöré*!” Jelenti azt is, hogy lóti-futi, házaló.

KELLETLEN: csintalan, illetlen, bosszúság-szerző. „Ne *kelletlenkődj*!” „Né légy olyan *kelletlen*!”

KELT I. KÖTT.

KEMŐ: sárból készült ülőke a kemence melletti sarokban vagy alul a kemence körül. Az ormánysági mese szerint az öreg asszony ez alá *rütötte* a *bográn*c pénzt, újra rásárvott, háromszor *rátotyót* stb.

[KEND]. *Ké-ké* (kettőzve): kend. Pl.: „Hát má mér csinyá *ké-ké*

elyent?” „Meciggyün *ké-ké* ékkes kényeret!”

KENDÖZKÖDIK: dörgölőzik, hizeleg (a macska).

KEPÉLÉS: aratás. *Kepéni*: aratni. *Kepés-gazda*: munkafelügyelő az aratáskor. „Nagyon sok a *kepéni* valónk.”

KEPELYÖG: kepickél, vergődik. „Mennyirán *kepepyög* a tük ebbe” a kosárba!”

[KÉRÉSZTFA] I. ÁSPA.

KÉTKÉS: haris.

KETTÓS a dolog! = Kétes a dolog. Pl.: „Tisztelend’ Uram, — de *kettős* a dolog.” T. i. valakinek a cselekvése nem nyílt, gondolkozhatom róla így is, úgy is.

KÉSEN (*késön*) hajtani marhát = szabadon, kötél nélkül. (Háromszékben = *késleg*.) „Hogyan *hajto:tun* *kétők* a marhákat?” „*Késön* hajtottunk.”

[KIÁLTÁS] I. ÖTTÉS-KÁTTÁS.

KIGYELMED: papnak, tanítónak a megszólítása. Csak ennek a két hivatalnak jár ki. „Tisztelend’ Uram, ére gyűjön *kigyelmed*!” „Nincs valami baj *kigyémetökné*?”

[KÍGYÓFEJ]. *Kiófé*: valami virág (Szaporca vidékén).

[KIS]. *Kissebbik uram* = így nevezi az asszony ura testvéröccsét. Az ura testvérbátyját *bátyámuram*-nak.

[KITTÖLÖS-]. *Küt:ölös-zsák*: négy nyüstös zsák. Ferde irányba menő pálcaszerű díszek képződnek a zsákon ezzel a nyist-felkötözéssel. Szóval: díszesebb, mint a sima vászon. Ezt jelenti, nem pedig „erős zsák”-ot.

[KIVÁN]. „*Kívántú* is alig van”.

[KLÁZLI] I. POHAR.

KOBORÉ I. KOPOLYA.

KÓC I. [HEGYI-]; SZÖSZ.

KOHA: fullánk. „Mögcsípte a méh.

Mingyá kivötte a *koháját*, mégis fődagadt."

KOJTAT: csavarog. „Hun *kojtattá* egész nap?"

KÓKA I. KÓKANYOL.

[KÓKANYOL]. *Möggókányol*: fejbe üt. Nincs-e benne, mint alapszó, az ormánysági *póka* = halántéktáj, vak-szem? Mert mondják így is: „*kókáz-zunk!*” — mikor kis gyerekek össze-ütik a homlokukat. Így is: „Gyere, üssünk *kókát!*”

KOLÉDA: összetakolt kis ház.

KOLOMPÉR: burgonya. „Főztem *ékki paprikás kolompérlevest.*”

KOMATÁL: a gyermekágyas asz-szonynak komaasszonyai által vitt ételajándék. Nevezik *paszit*-nak is. „Vissze a *paszitot.*”

KOMPOSTOR. Van *nagy kompostor* és *kis kompostor*. Nagy kompostor az a rudacska, amihez kötözve tekerik fel a fonalat a szövőszék nagy szoblyára. Kis kompostor az a rudacska, amihez kötözve a fonal másik vége a készülő vászonnal a kis szoblyra tekeredik föl.

KONDÉR I. CSETRÖS.

[KONVAD]. *Ékonvad*: elhervad. „Mög *ké* öntözni, maj nem *konvad* *é!*” „*Konvad!* má!” „*Lékonvad!* má egésszen.” (Fejét leeresztette).

KÓPIS: karika-ütő fa. A karikát gömbölyű ölfavégről fűrészelik. Ha a karika egyetlen *böcök*, akkor *zsúj-kariká*-nak nevezik. Szép és változatos o-i gyermekjáték volt még ezelőtt 20 évvel is.

KOPLÓ: lekoppasztott toll. Pl.: „Vidd ki ezt a *koplót!*” Vagy: „Segéjj *lékoplózn* ezt a tüköt!”

KOPOLÓDIK: szükségét lát, magától szükségeseket elvon. „Mennyit *kopolódtam*, míg ezt a kis házat mög tudtam csinýátatni!”

KOPOLYA: pocsolya. Mondják *ko-*

boré-nak is. „Mögérték kivönni a lo-vak a kocsit a *kopolyábú* v. *koborébú.*” Nagyon híg, mély sárt jelent.

KOPORC I. KURCINA.

KOPPANTÉ v. *böggő*: 2 ív-alakú fából s kötésből takolt szerszám szé-nahordásra.

KORBÁL: csunyán farag, elforgá-csol. „*Lékorbáta* az ódalát” = nagy-jából lefaragta. — Az oláh nem fűrész-szel: mindent fejszével vág. Az o-i ember nem szívesen ad neki favágó munkát: „*Á* — nem engeggyünk az oláhnak *ékorbáni* a fát” = elforgá-csolni.

KORBÉLI I. [NYÁJ].

KORFOL: foltoz, összeaggat. Pl.: „*Összekorfótam* ezt a rongyos tutyi-mat.” Átvitt értelemben: bajoskodik, küzködik, gyöttri magát a megélhe-tésért. Pl.: „Sokat *korfótam* én éle-tömbe.”

[KORHASZT]. *Möggorhaszt*: megüt, ráhúz (úgy, hogy nyög alatta, esetleg felfordul). Pl.: „Várj csak, maj min-gyá möggorhasztom én azt!”

KORHISZTOLÓDIK: zörgölődik. Pl.: „Mit *korhisztolódo*l étt? Fekügy má *lé!*” — „Én nem hallottam, mikor feküdt *ké* *lé.*” — „Pedig de sokat *korhisztolódtam.*”

[KÓRIZSÁL]. *Összekórizsál*: össze-keresgél. „Majd csak *összekórizsájuk* (a szilvát a fűben).”

[KÓRÓ] I. BABAKÓRÓ.

KOROG I. CSÓROG.

[KORSÓ] I. BUTYAKOS-KORSÓ.

[KORTY].

Kortyom bélom szorty,

Szortyom bélom korty.

Érdekes hangutánzás, amivel a ré-szegeskedést fejezik ki. Pl.: „Hát úgy van az, hogy kortyom bélom szorty, szortyom bélom korty, *ëccör* csak mindönt léerögetött a torkán!” Több-ször hallottam.

KÓTÁSZIK: kódorog. „Hol a Jóska?” — „Ékótászott mögen valamére.”

KOTLICS: lábos. (Palkonya, Cún vidéke.) „Abba főtt a burgonya ni — a *kollicsba*.”

KOTRA: utolsó szálig fölkostrás. Pl.: „Úgy szeretik (t. i. a marhák) a rázottat, mögötték *hotráig*.” T. i. még a kiürült jászolt is kotorták, nyalták, keresték utána.

KÖCÖLÉK I. PUCORA.

[KÖLDÖKCINÉGE]. *Köldökcönöge*: gyomororrágás, hascsikarás. „Talán *köldökcönögeje* vót?”

[KÖMÖRÖDIK]. *Möggömörödött*: megkeményedett, megfagyott (a föld). Csak a földről mondják.

KÖPÜ: kicsépett, vagy elnyomtatott búzán rajtamaradt polyva. „Nagyon *köpüs a búzája*.” Jelenti továbbá minden vasszerszámnak (pl. lapát, villa) azt a lyukban végződő részét, amelyikbe megy a fanyél.

KÖRÖ: a szívós ellentéte. Kb. azt jelenti: könnyen pattanó, könnyen durranó. Pl. *körő* a kukoricaszár, mikor töltögetik s könnyen elpattan, eltörrik a föld szintjén. Vagy: régi szalufát ledobnak a tetőről s kettépattan. Azt mondják rá: „Nagyon *körő* vót.” Nem korhadt. Középállapot a szívós és korhadt között. A cipőre is mondják, mikor a bőre nagyon elszárad, kemény: „Nagyon *körő*.” Legjobb tudásom és alapos utánajárásom alapján helytelennek tudom a Magyar Tájszótár I. 1215 l.-ján írt *porhanyó* magyarázatot.

[KÖRTE] I. GYÜMÖLCS-NEVEK.

KÖSTÖRÖG: ellenkedik. „Né *köstörögj* velem!”

KÖTT: kalács. Mondták valamikor *pöfede*-nek is. „Süttem ékkis jó kötöt.”

[KÖVECS-] I. KÜECSEG.

[KÖVECSEGES-KÖRTE] I. GYÜMÖLCS-NEVEK, KÜECSEG.

[KRISTÁLY] I. POHAR.

KUCKÓ I. CIKÓ.

KUCÓ v. *kuckó*: a *szömös*, vagy *banyakályha* mögött levő üres hely, a gyerektanya. „Mész mingyá a kucóba!”

KUCSMOROG: húzódozik (a munkától): „Csak *kucsmorog* ez a rongy!”

[KUDAL]. *Ékudal* = elfut, elhordja magát, elmenekül. „Tudom Istenöm, *ékudal* az onnan!” *Ékudát* a gyerekek.

KUKA: néma. „*Kuka* az egészen!” Mondják így is: *kukma*, de ennek inkább szótalán, szófukar az értelme. Ugyanaz, mint *kakuszi*. „Ej, csak né légy olyan *kukma*!” Talán a *butaságtól hallgatag* értelem árnyalata is benne van.

KUKMA I. KAKUSZI, KUKA.

KUKORÖRZSE: hagymás, hosszúszerű virág, tetején szilvamszerű képződmény, alatta bolyhos rész, levele úgy sodródik, mint a gyöngyvirágé.

KUKÜ: tojás. „Öszöl-é *kuküt*, kis fiam?” „Kell-é ékkis *kukúka*?” — Csak kis gyerekek mondják.

KUKÜLELE: tehetetlen, gyámoltalan. „Té — *kukülele*!” Vagy: „Olyan vagy, mind a *kukülele*!” Alapjelentése: tojásfejű, egészen kerek fejű. *Kukú* = tojás. A *lele* viszont előfordul ebben a szóban is: *lelepula* = buta, akinek minden jól van.

KÜLA: két kecskelábon nyugvó széles deszka, aminek 3 oldala volt, az oldalatlan részén hozzátették az édesanya ágyához. Rajta teknőben feküdt a kis gyermek. Így az édesanya éjtiszaka is könnyen ringathatott, s gyermekéhez könnyen odahajolhatott. Nevezik *ringőnek* is.

KUM: huny, szundít. „*Kumtam* ék-

kicsit.“ Így is hallottam (Baksaynál is előfordul): „*Loptam* ékkicsit.“ T. i. a munkaidőből a szundítás számára. Vagy: „*Bekumtam* a markomba, — mondd mög, mi van benne!“ (Becsuktam, bezártam.) Vagy: „Gyere *kumorni* (ígyis: *humorni*)!“ „Ki a *kumró*?“ (A bújódsi, szembekötődsi játéknál.) Vö. HUMLÉT.

[KÜP]. *Kikúpni* (mákot, babot, borsót, szilvát): magházából a magot kifejteni. Csak ennél a néhány szónál hallottam.

KUPA I. [PÉNZES].

KUPÁS: öblös (tányér). Elmenté: *teszinye* (*sikér*).

KURCINA: sült szalonna, szalonnából sült porc. „Süttem ékkis *kurcínát*.“ Ugyanezt mondják *koporcának* is.

KURGYÁL: kiabál. Pl.: „Né *kurgyájj!*“

[KURKOL]. *Lëkurkóni*: gyümölcsöt ágak közül muddal vagy bottal lepiszkálni. *Kurkód* lë azt a szilvát!

KÜROL: korhol. „*Kürótam* a gyérököt.“

KÜSZMÁL I. GYIMÁL.

KUSZTORA: 3 kraicáros fanyelű bicska. — Valami hosszabb pengéjű kés-félét *nyatra-késnek* is híttak.

[KÜT] I. BODONY.

KUTÚ: korog, *csórog*. „Csakúgy *kutút* a gyomrom!“ „Olyan kiéhezött, *kikutút*, száraz disznók vótak.“

[KUTYORGAT]. *Kikutyorgat*: Zsinórkacsaringókkal ellát. — A kukorica levele szárazságban *összekutyorodik*, — *pëndörködik*.

KÜECSEG: homokban lévő békakő. Van *küecsegős körte* is — magháza kökemény. Vö. GYÜMÖLCS-NEVEK.

KÜEDER: a hordó dugója. Hozd csak azt a *küedert!*

[KÜLSŐ]: *kiső*. „Bécsukjam a *kiső* ajtót is?“

KÜLÜ: tökmag- és köleszuzó faszerkezet. A lefektetett íatörzs kerek lyukába, melybe öntik a magot, pontosan belejár egy fölötté levő faszerkezet vége, amire rajtaállva lábával *zupolja* a vele dolgozó a magot.

KÜSZLEL: biztat, izgat. *Küszlëtem* a tesiért, hogy mönjön oda. Vagy: *Fölküszlëte*, *ráküszlëte*. Többet jelent a biztatnál, viszont az izgat se fejezi ki teljesen.

KÜSZÖLÖDIK: ellenkezik. „Ne *küszölödj* velem!“

LÁB I. MELLYES, [SZEG-].

LAFFOGÓ: lomha járású. „Nem is ám olyan *laffogó*, min' te!“ „Mit *laffogó* étt?“

[LAJTORJA]. *Lajtërgya* v. *rëtya* v. *iskája*: létra.

LÁLICA v. *lárica*: beteges, tehetetlen, gyámoltalan. „Szegény *lálica!*“

LAM: a kendernek, ciroknak magvas, porzós, apró leveles felső része. „Ennek a ciroknak nagyon szép *lamja* van.“ Ostornak is van *lamja*. Márha farkának is van *lamja*. Vö. FARKACSINJA.

LANGAS: lángos. (Kenyértésztábol kemencében sült étel.) „Mögsütte kéd-ë má a *langast*?“ További jelentése: *lamos*. „Nagy *langos* haja vót.“

LANTÓ: dalol. „De *lantónak!*“

LAPOS I. DÖNGÖR.

LAPPOG (a lámpa): föllobban, pislogva ég, utóbb *ëgyappan* (elalszik).

LÁTOD-ÉK-Ë? I. [-Ë?]

[LÁZAD]. *Kilázad*: kizúdul (darázs-, méh-féle.) „Ügy gyűttek neköm, min' mikor a darázs *kilázad*.“

LAZSNAK: szalma - szénahordó csöppüvászón lepedő. Innen származik ez is: „Jó *kilazsnaótát*.“

LEFÖL: a disznó kapkodja mohó szájjal a moslékot. Lafatyolja.

[LEGELŐ] I. GYÓTA.

[LÉHET]. *Löhet-ë?* Hogy van?

„Hát lehet-é, lehet-é?” — „De lehet ám!”

LELEPULA: ügyetlen, bárgyú. „Az is *lelepula* egy embör ám!”

LENDE: nemzetség lefelé, fölfelé és oldalt menő ágon. „Ács vót mindön *lendéje*.” Tehát apja, öregapja, dédapja. Vagy: „Vannak *lendéi*!” Azaz vérszerinti rokonai. Vagy: „Maradt-c neki valami *lendéje*?” Azaz gyereke.

LENTET: kezét lóbálva siet. Benne van a kézzel evezés képe. „Há lentet kē?”

LÉNZÖL: az ősi *imög* (ing) szedett, kézelőszerű vége, amit gomb hiányában fűzővel kötöttek össze. „Kösd mög no, asszony, a *lénzölömet*.”

[LEPETÉS]. „Olyan *lepetössen* beszél”: erőszakosan, megnyomva a hangokat.

[LÉPOL]. *Möglépol*, *kilépol*: megver, kiver. „Maj *kilépónak*, csak odamönj!” „Kegyös gyereököm, várjá no, ögye mög a *csanyigádat* (boka, láb) hadd *lépójjalak ki* nő!”

LEVES: egy-rétű, béléstelen dolmány. „Adjatok éde a *levesömet*!” *Leves-rékli*: egy-rétű, alul nyitott rékli.

LICKA: az olyan ló, amelyiknek fehér a homloka meg az orra. *Hókás*, *hókája* van: az olyan ló, amelyiknek csak a homloka fehér.

LIPÁNCOS. Jelző. A kapcsás tyúkra, meg a ruhát-magára csunyán hányó, rendetlen asszonyra mondják. Tehát: gatyás tyúk, lompos asszony. Vö. CILÁMPÁS.

LÓ-I. GYÓTA.

LÓFRÁL: kódorog. „Há *lófrász*, gyereök?”

LOHOG (az eső): szakad (az eső). Mondják így is: *Lohogós* eső. Vagy: „Jó *kilohót* az esső.” „Azt mondták, hogy hideg vizzē kē lőönteni, mikor leli a hideg; kétszer is *lőlohóták*...”

[LOHOL] I. LOHOG.

LOP I. KUM.

LÖDÖRÖG: dülédezik, lézeng. „Mit *lödörögsz* ett?”

LÖGGÉREZ: munka nélkül lézeng. „Ne *löggerözz*!”

[MA] I. MAMÁ.

MACKOL: üt-ver. „Az én gyereökömet nē *mackójja* sönki!”

MALÁKA. Csaknem minden Dráva menti falu határában előforduló mező-név. Vízöntötte-rét-féle lehet az eredeti jelentése.

MAMÁ: ma. „Mikor mönt ē *hazúrú*?” — „*Mamá*.”

[MANGOL]. *Êmangol*: elnyű, eltép, elszakgat. „*Êmangoli* ez egy-kettőre a cipőjét.” Így is mondják: „Tē — *ruhamangó*!”

MANYÓ vagy *manyók*: öreganya. „Az én *manyókom* mindég azt mondta...”

MARIZGÁL vagy *marcingol*: szétzúz. „*Êmarizgátam* (*Êmarcingótam*) a kolompért.”

MAROK I. TEKERÉK.

MART. Part a folyó iszaphordta, épülő oldala. *Mart* a folyónak a víz sodra által fogyó oldala.

MAZONNA: boros, pincei kaucsó. Csak az Ormányság felső szélén ismerik. Inkább a vele határos hegyvidéki magyarok szava. „Hozzá egy *mazonna* bort!”

MÁTKA. Nem: *menyasszony*, hanem: a legjobb lánykori pajtás. Síríg *mátká*-nak szólítják egymást. „*Mátka, halod-é?*” (Rövid I-lel!)

MAZGÓS: ittas. „Olyan *mízgós*, kapatos vót má ēkkicsit...”

[MĚG-ÉR]. *Mögértem*: alig bírtam. „*Mögértem* lékaszáni.” „*Mögértem* éde együnni.”

[MĚGINT]. *Mögentelen*. „*Mögentelen* nem gyütt mög a doktor.”

.. [MÖGVESZT]. *Mögveszeszt*: szemmel megver. „Annyirán fáj a fejem...“ „Talán *mögveszesztötte* kédet valaki?“

MELLÉK: a szövőfára föltekert fonál. Az erre keresztirányban a vetélővel *ráhányt* fonál: *bél*. Pl.: „60 réi *melléköt* vettem, (= vetettem), ké hozzá 60 *fágyaték* *bél*.“ Vö. SZÁVONYAZAS, SZÖSZ.

MELLYES: mellett beborító, rövid női v. férfi-ruhadarab. Hátnál a váll fölött kinyúló *láb*-akkal kapcsolják össze keresztirányban.

MELLYFA: a szövőszéknek közvetlenül a szövő asszony és a vetélő között levő henger-alakú farésze.

MENNEND: honnan, melyik oldalról? „Na — *mennend* újlek, — *ennend* vagy onnand?“

MENTE: férfikabát-szerű, nyakig kapcsolt öltözk-darab. Anyaga kék posztó, újján, nyakán rókaszőrprém.

[MÖNY]. *Mönyem*: nemcsak az apa nevezi így fia feleségét, hanem a testvérbátyja is az öccse feleségét. „Nagyon csárma ez az én *mönyem*; nem tudom, *hotyon* (= hogyan) szívheti el az *ücsém*.“

MERCE: gabonatarató faedény. — Vastag hársfa; esetleg szilfa héját 1 m. hosszan függőleges irányban s fölötte és alatta vízszintes irányban föl-vágták, körülfejtették, a függőleges vágásnál fiatalabb hársfa *hársá*-val (héjával) összefűzték s a *hászén* (padláson) ebben tartották a gabonát. Esetleg a *pállósajtárt*, mikor tele volt már ruhával, még *mercé*-vel kipótolták s így több ruha fért rá.

[MERÉKLYE]. *Meréglye*. Gereblyenyél-alakú, két ágban végződő fa, ágasába háromszög-alakú téglá beleillesztve. A kerítőháló végét ehhez erősítik. Fogója és nehezéke egyben

a hálónak. — *Meröglyé*-nek nevezik a zsuppozásnál használt, rövid, kihegyezett karócskát is.

MERGYED. *Émergyed*: elnyílik, elterül. *Mergyedő* szájú: nagy széles szájú. *Mergyeszködik*: ágaskodva nyúl valami után. Pl.: „Egészen *émergyedt* a seböm.“ „*Mergyeszködj*, ha nem éröd el!“ „Úgy ki *mergyesz-tötte* a gyomrát“: kifeszítette.

MERKÖCE: sárgarépa. Pl.: „Hozz bé ékkis *merkőcét* a levesbe!“ Egy bizonyos összetett ernyős, fehér-virágú gatz is így neveznek: „Telé lött *merkőcévé* a rét.“

[MESGYE]: *megye*.

MESTÖRKE: apró, szalagból ráncolt rőzsadész a *fékötön*.

MÉTI-ÓMA I. GYÜMÖLCS-NEVEK.

[METSZ]. „*Meciggyün* kéké ékkis kényeret!“ = messén kend egy kis kényeret. Vö. a Halotti Beszéd *kégyiggyün* (= kégyelmezzén) szavával. Vö. METÜS.

[METSZÉTT-ALMA] I. GYÜMÖLCS-NEVEK.

METÜS- v. *metén-fonál*: az a fonál, ami a kész vászon levágásakor rajta marad a szövőszék szoblyán.

MEZÖN?: Merre? Melyik irányban? Melyik úton? „*Mezön* *mönynyünk*?“

MEZTELEN I. PÜZSA.

[MINDJART]. *Mingyös mingyá*: mintha a mindjártnak középfoka volna. Hamarabbat jelent, mint a mindjárt. A felsőfokot is sokszor hallani csácsogó asszonyféléktől: „*Mingyötelen mingyös mingyá*.“ „Jó embör az, csak, ha iszik, *mingyös-mingyá* bold.“

MÓKOL: szuszogva, lustán végez valamit. „Mit *mókósz* étten? Iparkodj!“

MOKRÁD. Csáknem minden ör-

mánysági falu határában, közel a faluhoz, van egy fákkal, bokrokkal elkerített, disznópihentető hely, amit *Mokrádnak* neveznek.

[MOJLIK]. *Mögmojlott*: megiramodott (a kezem, a lábom). Így is mondják: *mögtukkant*.

MONYI. TIKMONY.

MONYASOLI. TIKMONY.

MOSÓS az út akkor, amikor sok eső lezuhogott, de még nem ivódott be, járhatatlan sárrá nem változott. „Mast még *mosós* az út, mast *mönjünk*!”

MOSZTRA: otromba. Valószínűleg a latin monstrum-ból. „De *mosztraforma*!”

MOTÉKONY: falánk, mohó. Pl.: „Nem mondom, hogy *motékony*ságig, de *mögitta* a bort.” „Nagyon *motékonyan* övött a *diszna* (= disznaja), *mög*zabát.”

MUFURC: értelme talán: kis csipás, kis rosszság. Csak kis gyerekeknek mondják. Kedveskedő beszéd. „Ti — *murcok*!” „Ezök a kis *murcok*.”

MULA: maffa. „Tē — *mula*!”

[MUNKA]. *Múka*. „Annyi a *múkám*, hogy *mögérök* bírni vele.”

MÜCÖRÖG I. BÜCOROG.

[MÜHELY]: *Méhel*. „*Émőnt* a *méhelbe csótárt élőztetni*.”

[NÁDAL]. *Mögnádá*: elkopott ekevasat a kovács tűzbe rak, megnyújt újra rendes nagyságúra. Ez a nádalás. Pl.: „*Mögnádátatom* az ekevasamat.”

NYAHOG: sír, nyikorog. „*Nyaho*gati ám a szél az ajtót.” A síró kisgyerekek is mondják: „Mit *nyahogó* étt?”

[NYÁJ]. *Egy nyájbeli*: egy korú, egy idős. „Ez is az én *nyájbeli*.” — A fiatalabbat *gyöngébbnek* mondják. „Egy évvé *gyöngébb* nálam.” Az idő-

sebb, öregebb embereket *korbéli*eknek nevezik. T. i. benne vannak már a korban. „Fiatalok *korbéli*ekkel.”

NYAKFOG: hátul a szájpadráson kiálló húsdarab.

„Mennyirán fáj a fogam, alig tudom a nyálatam lenyêni.” „Talán *lëgyütt* a *nyakfogad*?” —

„Akinék a *szöm árt*, annak *lëgyün* a *nyakfoga*.”

NYAKHEGEDE: kaloda. „NYAKHEGEDEBE tötték.”

NYALI I. CSÓCSI.

NYÁMMOG: kelletlenül, időt húzva eszik. „Né *nyámmogj*: — iparkodj!”

NYÁMOLÓDIK: ész eget. Pl. mikor a szüle a lakoma elején föl rakja a perecet, így kínálkozik: „*Nyámológ*gyun kétök!” „*Övögetőzzün* kétök!”

[NYATRA-]. *Nyatra-kés*: fanyelű, a *kusztoránál* hosszabb pengéjű kés.

[NYILAL]. *Fönyilalik* a fát: a leg-egyszerűbb fizika: emelőruddal föl emelnek pl. egy *göcsöt* (tuskót). A tuskó alá kb. 60° szög alatt rúdat dugnak, a feszítőrúdnak a tuskóhoz közeledő része alá keresztben másik íadarabot fektetnek s ezen keresztül történik sokkal kevesebb erővel a *göcs* megemelése.

NYOM. *Égy nyommá* sê mén. Régies alak. Értelme: egy tapodtat sem megy.

NYOMDIKÓ: 1. a szövőszéknek az a része, amit a szövő nő a lábával nyom — 2. a *pörgőnek* szintén az a része, amin a láb jár. Vö. KALLÓ.

[NYÜJT]. *Mögnyút*: úgy megver, hogy elnyúlik az illető. „*Mögnyútlak*, gyereök!”

NYUSZIGOL: a nyúz ige gyakorító alakja. „Úgy bontotta föl a disznót, hogy *össze-vissza nyúszigóta*.”

NYÜGÉR I. CSANYIGA.

[NYÜST]: *nyüst* = nyüst. Vastag íonalból függőleges irányban kötözik

a *befogdosott* pamut v. fonalszálak számához mért mennyiségben. L. CSIGGATÉ.

ÓCSMÁL: olcsón ad és ócsáról. „*Előcsmátam* a tehenemet”: olcsón adtam. „*Ócsmáli* a másét”: ócsárolja. Vö. IFÁL.

OKA. Régi lelkeszi díjlevelekben minduntalan előfordul: egy oka hús, egy oka bor. Súlyban kb. 1.5 kgr.-ot, ürmértékben 1.5 l.-t (2 fontot, 2 iccét) jelent. A kendert is oka-számra adták el. „Hogy adi kéd, komámasszony, *okáját* a kendőrnek?”

ÓLÁS: a befagyott pataknak jégtől kivágott része, ahol az asszonyok mosnak.

OPÁR: legelőnek, mocsaras területnek iszapborította része. „Nem löhet a marhákat kihajtani, — nagyon *opáros* a legelő.” „Ott ütem egy fa tüibe, köröskörű nádas, előttem vót egy *opár*, éccör csak röttenetős ordétást hallottam; é nem tuttam gondóni, hogy micsoda, hát éccör csak egy. bö-lömbika gyün ám ki az *opár* szélire.” (Szaporca.)

ORCÉTT: személyesen. „*Orcétt* ott vót.” Így is mondták: „Olyan *orcét* vetött rám...”

ORDÍT I. [ZENGI].

[OROM] vö. ORMA, URMA, URMOS.

ORMA: disznóorr. „Fenne az *ormádat*!” (Kiscsány). (L. urma!)

ORMÁNYSÁG I. URMA.

[ÓRRADZÓ]. *Óradzó*: a szán elején levő fa, amelyen a hámfák vannak. Ugyanaz, ami a kocsin a fölhérc.

ÖBÖLÖS: az olyan föld, amelyik hőtött, silány. Egy-egy sáv a jobb föld között, ahöl a föld a kukoricának csak a szárát hajtja meg, de fejét már nem. Dombokon fordul elő inkább. „Olyan *öbölös* ára a föld...”

[ÖCS] I. [MÉNY].

[ÖR]. *Örgye*: eleje, nagya, legkiválóbbja valaminek. „Mindön *örgyét* élopták a kukoricámnak.”

ÖRÖMLIK: ömlik. „Csakugy *örömlött* a víz kifelé.”

[ÖSZIKE]: *űszke*. Bánatos sírású, ősz felé megszólaló bogár.

ÖSZTÖKE v. *isztöke*: 2 ágbán végződő, 1 m. hosszú fa, amivel az eke előtt felgyülemelő gatz eltávolítják.

ÖTTÉS - KÁTTÁS: össze-vissza-kiabálás, dalolás. „De hogy é nem fá-rannak ebbe az *öttés-káttásba*!” „Ne *öts-káts*, mind a világtalan!”

PALAC-ÜJJ: hüvelyk-újj.

PALAJ: egy bizonyos vizenyős, alacsonyfekvésű mezőnk neve. A Magyar Tájszótár szerint iszapos helyet, alacsony fekvésű vizenyős helyet jelent. Tehát bizonyosan itt is azt jelentette, de kihalt az ormánysági szóhasználatból. Ma az Ormányság bizonyos részein *palicskónak* mondják.

PALICSKÓ I. PALAJ.

PÁLLÓ-SAJTÁR: mosáshoz, pároláshoz használt nagy, csappal ellátott s lábakra rakott faedény. Vö. MERCE.

PALOL. „Jó” *mögpáló* a szél: össze-vissza fúj, át-meg átjár. *Mögpálo*lják a kukoricát is, mikor a szélben tek-nőben fölfelé rázogattják, hogy a szél elvigye a lélháját.

PÁNCÉ: szűk, fehér, női blúz. Többnyire *jász* idején viselik.

PAP: a búzakereszt legfelső kéréje, valamint az asztag befejező csúcskévéje. Mindig ez a legsúlyosabb. Miután az Ormányságban 10 kéve egy kereszt, nem lehetetlen, hogy papitizedet is jelentett s innen a neve is. Pl.: „Tödd rá a *papot*!”

PÁPAKORONA: császárkorona. Virág.

PAPÓ: nagyapa. „Az öreg Béninek a *papóját* hitták Béninek — áru maradt rá a nevik.”

PAPRÁD: páfránszerű vad növény. Van dülő is: *Páprádos*. Község is *Páprád* nevű.

PÁRÓKOS: párolgós, mély, mocsaras. Pl.: „Az a hely olyan *párokcs* vót...” „Nem fagyott bē, mer az *párokosabb*.”

PÁSKÓ: sásbuzogány. A nádbuzogányt *bárkának* mondják. „Évótunk *páskóér*.”

PASKONCA: herélt kakas.

PASLICA: patkányfogó láda. „*Kivettem* (= vetettem) a *paslicát*, de biz a' nem fogott sömmit.”

PASZIT: 1. keresztelői lakoma, 2. komatál. L. ott.

PÁSZMA: 20 íge, tehát — mivel az íge 3 szál — összesen 60 fonálszál az *áspá*-ról. Nevezik *éggy pénz árá*-nak is. 20 *pászma* = 1 darab fonál.

PASZTA: *ráta, fogás, iz, elő*. Ez mind ugyanazt fejezi ki. Pl.: „Ezt a *pásztát* (*előt, izét* stb.) még mögkapájjok!”

PASZTAS (eső): úgy esik, hogy hirtelen eláll s időközönként újra esik a zápor. Mondják *rótás* esőnek is.

[PASZTÉRMÁL]. *Főpasztérmál*: fölbont, fölboncol. Csak a disznóra mondják. Pl.: „Ki *pasztérmáta fő*?”

PÁTYOLGAT I. PITYÁGAT.

PATTYOGAT: az a cuppogó hang, amit a száj pipaszívás közben a csutorán ad. „Nē *pattyogassun* kēd ētt!”

PECE: szalonna. Csak ebben a kis gyermekeknek mondott kedveskedő mondatban használják ma már: „Ögyé, kis fiam, nagy pupát, kis *pecét*!” (Nagy falat kenyeret, kis falat szalonnát.)

PECSINYE: szalonna (itt: *szalánna*). Pl.: „Ezök a *mihénkek* (a *bácsám* vagy az *ücsém* családja) nagyon szeretik a *pecsinyét*.”

PECSINYEVÉRÁG: majoránna.

PÉLDÁS embőr. Nem azt jelenti,

hogy példásan becsületes életű ember. Azt jelenti, hogy példálózó, jóízű, találó eseteket tudó ember.

[PELE]. *Pőjü*: fehér szőrű, hegyes orrú, szép kis állat. Elhordja a padlásra öntözött diót. Csak hegyvidéken van. Viszló körül már van. Dél-Ormányság nem ismeri.

[PÉNZÉS]. *Pézös* v. *kupa*: pálinkás pohárka. „Nē töccse kē teli azt a *pézöst*!” „Adj egy *kupa pálinkát*!”

[PEPER]. *Kipeper*: kivakar. Csak tyúkfélére mondják. „*Kipeperte* tisztára a palántomat.”

PERE v. *peregaz* = székfű. Pl.: „Telle van *perével* a föld.”

[PERJE]. *Pörnye*: kiirthatatlan, fűszerű gaz, gyökere oly erős, mint a gúzs, hosszú, kígyószerű, fehér.

[PERSÜL]. *Ēpersül*: szétnyílik a szája, elterül, elnyílik a szája. „Egészen *ēpersüt* a sebüm.” „*Ēpersüt* az inge, kilátszik a mellye.” „Így is: „Ne *persögj*!” (= Ne tátoгass!)

PĒRVÁTA: árnyékszék.

PESZMEG: lekvár. Mindig így mondják. „*Aggyun kē* ēkkis *peszme*gös kényeret!”

PÍCERES I. FÓRIZSOS.

PÍCÖR: dúrvább *sodrókázás* a fonalon. „Hej, de *picörös* (v. *picörtös*) a fonala!” Mondják ugyanezt *főrizs*osnak is.

PIJE: lúd. Az Ormányság keleti szélén, Siklós felé mondják. „Hajtsd ki a *pijéket*!” (Szlávonában *pile* I. MTSz.)

PIKÓCÁS: a bab, mikor összetöpped s megbarnul. „Sok benne nagyon a *pikócás*.”

PIKÓS: részeg. „Ēkkicsit olyan *pikós* vótam...”

PILIZSI v. *pirizsi*: nem a keletlen kenyér kiforrott *gyürkéje*, hanem a kenyérnek a kemencemelegtől megre-

pedt s a repedés szélén pirossá, ropogósá vált része. „Néköm a *pillziszijébül* adjatok!”

PILLANCS: pillangó, lepke. Mindig így mondják. „Má járnak a *p'llán-csok*.”

PILLANGÓ: kicsi, csillogó, drótszálon rezgő, kerek fémlapocska. *Fékötő*-dész. Nevezik *pólium*-nak is.

[PILLED]. *Êpilled* = elfárad, elbágyad a melegségtől s fáradságtól. Benne van a levegő sietve kapkodása is. „Nagyon *épilledtem*.”

PILLOG: billeg, játszik a szélben. Pl. a szélben játszó, széplevelű kukoricáról: „Csakúgy *pillogott*.” *Pillog* pl. a tűz is. Nem hunyorgat, pislog, hanem lobogva játszik a szélben.

PINDULICKA v. *pindurica* = a *k's* szónak még kicsinyítőbb alakja. Így is: *icurka-picurka*, *pindurka*. „Olyan kicsike, *pindurka* kőbászt aggyun *kêl*!”

PINTYÖRGET: száját félrebigygyeszti s ugyanakkor a másikat félvállról veszi. „Csak *pintyörgető*!” „Csak hadd *pintyörgessön*!”

[PÍPĚS]. *Pémpös* v. *pípös*: rátarti, kevély. „Nagyon *pémpös*, nem akar az embörré még beszéni sê.”

PIRAKÓS: piros-pozsgás. „Fiatál korába dërék, *pirakos* embör vót.”

PIRHANYÓS (nem *porhanyós*!). Mikor a búza alá szántott föld tetejét megsüti a nap, megfújja a szél s omlóssá válik, erre mondják, hogy *pirhanyós*. Így is mondják: „Mast má *mögpírút* a föld, löhet vetni.” Az érni kezdő meggyre is hallottam: „*Â* — mast má szép *pirhanyós*.”

[PIRUL] I. PIRHANYÓS.

[PISZKA]. „Egy *piszkát* sê fétem” egy kicsit se.

PISZMITÖL, *piszmitölődik*: pisz-mog, bosszantóan lassan végez valamit. „*Forgatásos* vásznat csinýáni na-

gyon *piszmitölődő* munka.” „Mit *piszmitölősz* ott annyi ideig?”

[PISSZ-KI]. „*Piszki* neki éde gyünni” = annak „*Kitakarodj*” ide jönni. A kutyát kergetik így a szobából: *piszki*!

PITYÁGAT: pátýolgat. „A Pétör mindég a nyakát *pityágati*.” (*Pátýolgat*: 'gondosan takargat' MTSz.)

PITYKŐ v. *pityköl*. 1. „Sarginya”-nak, ha egy darab, lapátszerű fa, a szája, ivócsücske. 2. Lányok haján oldalt egymásra boruló völgyelés. 3. Kézimunkán, ruhán félkör-alakokban futó szegély, amit magyarul nem tudók *cakninak* neveznek. *Kipitykölöz* = pitykő-alakon kivarr, vagy haját fölszed. Vö. SARGINYA.

PITYKÖLÖZ I. PITYKŐ.

POHÁR: kancsó. „Adjatok édëbb azt a *poharat*!” — Az igazi poharat *kristúlynak* v. *karázlinak* nevezik. „Adjatok egy *kristály* bort!”

PÓKA: halánték, halánték tája. „Ügy *pókán* ütte, hogy mingyá föfordút.” „De fáj a *pókám*!”

PÓLA: teknőbölcső, aminek alul 2 domború, ringatásra alkalmas talpa van. A menyecske lába a *póla* oldalán, vagy *tatján* nyugodott s úgy billegette a földön.

[POLGÁR]. *Pógár*: parászt, földműves. „Hávalósi *pógár*?” „Hány *fërtályos pógár*?” (*Fërtályos* = fërtályföldes).

PÓLIUM I. PILLANGÓ.

POMÓLÉK: göngyöleg. „Nagy *pomólék* tészta.”

POMPOS: kis cipő.

PORCOGÓ-ÓMA I. GYÜMÖLCS. NEVEK.

PORONG: a készülő vászonnak szélességi irányban való feszesen tartására szolgáló, szabályozható s körmökkel ellátott vaslemez.

POSZ-HUMOK: silány homok. Eb-

ben fészkel a posz-méh. „Mikor éde gyüttem, ez a kert is tiszta *posz-humok* vót.” (Tésenfa.)

POVOLYÁS: apró, selymes, szénás. „Vittem bē jó *povolyás* sásat a marháknak.” (Apró szénával kevertet.)

[POZDORJA]. *Pazërgya*: pozdorja. „Hozzá bē ékkis *pazërgyát* gyújtaléknak!”

PÓCÉRÖS: *lipáncos*, rendetlenül, csunyán és piszkosan öltözködő.

PÖDRÖTT - VÁSZON: pamut-vászon.

PÖFEDEG: kalács. Nevezik *köttnek* is. „Olyan jó *mákos-köttet* sütem.” „Süssé neköm *pöfedegöt*!”

PÖNDÖL-HÁLÓ I. KÁCSÉR.

PÖRGŐ: rokka. Itt *rokkának* a *rok-kafára* fölrakott kendert-lenet mondják, amiből fonják a fonalat. Vö. ASPA, CSÉLLŐ, CSÉVE, CSÜR, KALLÓ.

PÖRKÖLŐC: vékony, csak kukoricásával töltött hurka, amit a gyerekeknek még a többi jó hurka (*csurka*) elkészülte előtt jóelőre elkészítenek, hogy örüljenek. „Adj abbú a *pörkölcébü* a gyerököknek!”

[PÖRNYED]. *Mögpörnyed*: meghervád, megszárad. „A nap jó mögsütte; *mögpörnyedt* a gaz.” (Kapálás után.)

PUCORA: *köcölék*, kis batyu. „Add éde a *puorámat*!”

PUPA: kenyér. Csak kis gyermek előtt mondják így: „Öszöl-é ékkis *pupát*, angyalom?”

PUPLIKA: sárfedő, amit a kerek agyag tepszire tettek a régi tűzhelyen, a parázs a tepszi köré s a puplika tejére jött, így süttöttek benne. Így is mondták: *pupli*. „A’ csak a jó: a *pupli* alatt sütt pogácsa!”

PURUNTY I. VÖRÖNTY.

PURUTTYA: ronda, ocsmány. Pl.: „Nē ájj szóba avval a *puruttya* nemzetségé!”

PÜZ. „Rám *püzta* a vizet”: szájából iám föcskendezte a vizet. Így is mondják: *kibukta* a vizet.

PÜZSA: csiga. Van pincékben *meztelen püzsa* is.

PÜCSÖK-KOMA I. FÜCSÖK-KOMA.

RAG: ahol a tetőszerkezet a padlásföldjével érintkezik, azt nevezik köröskörül *ragnak* vagy *ragaljának*. „Ott van a *rag alatt*.”

RAGYÁS eső: fényes, estében csillogó eső s a szőlőlevél az eső helyén megszárad, kipirosodik.

RÁHÁNY I. MELLÉK.

RAJ: a méhraj bájos képe kis gyermekekre alkalmazva. „Kegyös, édös *rajom*, aranyos *értököm*!”

RAKONCA: cövek, ami a szán oldalát tartja, mint a löcs a kocsi oldalát. Bizonyosan ebből származott a *rakoncátlan* szó.

RÁTA v. *róta*: több egyenlő darabra kimért föld, rét stb. egy darabja. „*Kirátázní*” a rétet stb. L. PASZTA.

RÁVANNAK: ráestek, de ennél a szónál jobban kifejezi a jelenbē is átnyúló folyamatosságot. „Nagyon *rávannak*!”

[RED]. *Röd*: ránc, redő. Pl.: „*Röd* esik a hátán, olyan kövér.”

REG: „*Hogy a reg fussa é!*”: szokott átkozódás. A *reg* marhabetegség. Így magyarázták meg: „Világos-sárga *folyosó* (elfutás) a bőr alatt.”

[REGLIK]. *Mögreglik*: megdohosodik. „A zödes levágott bükkönyös-zabra vigyázni kē. Nagyon könnyen *mögreglik*.”

RĚGMÁL: kunyorál. „Olyan, mind a cigány, mindég *rĚgmál*.”

REGÖL = bosszant, emészt; rossz szóval: székíroz. „Azér’ mérög ám neki, mer’ odahaza is mindég ezér’ *regölik*.”

REJHEDT: a rothadás kezdetét jelenti. Pl.: a ruha, mikor nedvesen áll sokáig egy helyen, *mögrejhed*, zöld penészt kap *rejhedt* lesz.

[REJT] I. [REJTĚK-], [REM-MESZT].

[REJTĚK-]. *Rütök-hel*: rejtekhely. *Rüt*: rejt. „*Ěrütöttě*, mire odaértek.“ „Van annak olyan *rütök-hele*...“

[RĚKKEN]. *Mögrökken*: megpenészedik, megdohosodik pl. a kukorica.

[REMMESZT]. *Ěremmeszt*: elröjt, eldug. „*Ěremmesztöttě* a ronda a kendőmet.“ Így is hallottam: *Ěrütöttě*.

REZGŐ: a *fékötön* apró drótszá-lacsán *rezgő* virágdísz, közepén egy szem gyöngy.

REZULA: kis erdő, cserjés.

REZSMÖGET: rejteget, tartogat, takarítgat. „*Ěn nem rezsmögetőm* tovább a tő pénzödet, takarítsd mög magád!“

RÉTĚST: egész odaadással, egy végtében, megállás nélkül. Mondják így is: „*rěting* csinálta ezt és azt.“ Jelentése: egy ingre, tehát munkára vetkőzve. A *rétést* alapszava is hát a *rét*. Hogyan? *Rétést*, (= *ést* módhatározó rag). Pl.: „*Ě*-az *én* *Márikám* má *rétést* kapá velünk.“

RĚTTYA I. [LAJTORJA].

[RIDEG]. *Rédeg*: marha, amelyik meddőn maradt, menyecske, akinek se ura, se gyereke; legény, aki foglalkozása miatt kénytelen nőtlenül maradni. „*Rédeg* marhákat akartam vőnni“. „*Rédeg* menyecske“. „*Rédeg* legény“.

RIGYA: a tehén borjutartója. „*Ěvette* (= elvetette) a tehén a borgyúját; aztán kigyűtt vele a *rigyája*.“ További jelentése: *barka*. „Sok *rigya* van a monyoróbokron.“

RINGŐ I. KÜLA.

RIPINC: háromszögalakokban futó *dorozsmás* kivarrás. Nevezik *csécsnek* is.

ROBOZ: áthághatatlan hely: fa, bokor, tüske, inda összegabalyodva. „Valóságos *roboz* vót az a hel ott.“ Vö. BALLANG.

[ROBOT]: *rabot*: robot, köteles munka uraságnál, községnél. A nemszeretem munkát is mondják *rabot*-nak: „Sok a *rabot*.“ *Rabotóni* = robotolni.

ROHOG: a gyomor, mikor morajlás fut végig rajta. A káposzta, mikor fő. Mikor a padláson a csöves kukorica ömlik szét, alulról az is *rohogás*-nak hallatszik: „Micsoda *rohogás* az?“

ROKKA: egy-egy csomó, fonáshoz teljesen kikészített kender v. len. Ezt rakják a *rokkafára*.

ROKKafa I. PÖRGŐ, ROKKA.

RÓNA: az a gödör, amit a kocsi-kerék kivág. „Hej, de rossz ez a *kocsiróna*!“ „Möntek *róna-vágni*“: a lyukakat, kátyúkat elegyengetni. A kifelé faraló lovat is *rónagáz*-ónak nevezik.

[RONDA]: *runda*.

ROSTOKOLNI: hosszan várni. „Ott *rostokótam* egész nap.“

ROSZOG: az a hang, amit a hús ad, vagy az éretlen körteféle, a kés hasítása közben.

RÓTÁS (eső): az olyan eső, mikor a mező egyik része megázik, a másik része szárazon marad. Vagy amikor majd eláll, majd újra hirtelen kiújul az eső. „Olyan *rótás* eső gyűtt...“ Vö. PÁSZTÁS.

RŐPIKE: rövid, ráncba szedett, alul széles és nyitott női blúz.

RUHAMANGÓ I. [MANGOL].

SÁFÓ: fejőke. Fából való kis sajtár. A bortöltőgető kis faedényt is enek nevezik.

SANA-DANA: nagyhangú mindig lármázó, de kevés eszű ember.

SANGYA: kancsal, *bandzsa*. „Szégyen lány, — de *sangya!*“

SANTALLÁZIK: oldalog. „De ha ennyi földet föl akartok vádóni (= vállalni), akkor nem lehet ám ére-ára *santallázni!*“

SÁNNYADT: sáppadt, vértelen, sárga. „A *sánnnyadt* (erre meg arra) a nemzetségszűdnek!“ (Káromkodás.) „Nagyon olyan *sánnnyadt* képű.“

SÁPÓNNI: töprenkedni, gyötrödni. „Úgy *sápóttam*, mi lössz mast velem.“

SARGINYA. Erdei, vagy minden kúttól messze dolgozó munkások számára rendszerint a csösz benn az erdőben készít kicsi kútaçskát, hozzá kúpalakú vödröcskét, hársfahéjból, amit hosszú pálcavégre csiptetnek. Ez az ivóedényke volt a *sarginya*. Készítették néha kicsi lapátformára is, elől kis ivócsücske, *pityköl*-e volt s nyelet ütöttek bele. Vö. PITYKÓ.

SÁRGYÜKA: sármány.

SÁRIG KÖT. Jóétvágyú emberek elé tesznek egy tál ételt. Megkérdezi a gazdasszony: „No — elfogyott-ö mind?“ Visszafelel egy vidám hang a társaságból: „*Sárig köti!*“ = sárig elkelt. Utolsóig elfogyott. Valószínűleg a pásztoréletből fejnmaradt kifejezése annak, amikor az éhes jószág a kevés található fűvet a földig, a sárig fölharapja.

SÁR-KÖRTE I. GYÜMÖLCS-NEVEK.

SARMAL, *sarmalódik*: oldalog, sunnyog, sertenkedik. Pl. a tolvaj, a farkas ott *sarmalódik* az ól körül. A kis gyermek ott *sarmalódik* anyja körül, mikor rimánkodik valamiért. *Esarmát* = elinalt.

SASLAS: erős, vastag gaznak,

vagy irtott cserjésnek éles töve. „Beleléptem a *saslásba*.“

[SAVÓ]: *suó* (Tésenfa).

[SĚHOVA-SE]: *sohá sě*.

SÉLŐ I. DÜLŐ.

[SEREGÉLY]: *serege*.

SÉRIGÉZÉS I. SÍRIKÉZNI.

SERTEPERTÉL: lábatlankodik, sü-rög-forog. „Mindég ott *sertePERTÉL* a lába körül.“

SIBA *tě!* Értelme: Takarodj! Kutyának mondják. (Szaporca.)

SIBAJKODIK: bánkódva, sír, jajveszékel. „Né *sibajkodi!*“ Vö. CSIBAJOG.

SIFKARIKA: a kocsikerék agyát szorító vaskarika.

SIKÉR I. KÜPÁS.

SÍKUL. „Egészen neki *sikút!* az ég“: egyetlen szürke, egyszínű esőfelhő az ég.

SILAPOS (kalap): girbe-görbe szé-lű, agyonhasznált (kalap.)

SÍMÉGÖN: csendesen, nyugodtan. „Né kapkolódj! Csak *símégöni!*“

SIPKA: sapka.

SIPRAJA: ágvég. Pl. fadóntógetők mondják az erdőn: „Szödjétök össze a *sipraját* is! Ê ké égetni!“

SÍRIKÉZNI: körben forogni. Kis-lányok összeértetett lábfejjel, egymás kezét fogva s hátrafesztülve körben forognak. U. i. Öreg asszonyok ezelőtt 60 évvel ezt a játékot O.-ban: *sérigézésnek* nevezték.

SISKA: nagy, lelógó fülű (disznó.) Népdal:

Siska göbe a berökbbe,

Csak a füle látszik. Stb.

SÓDRÓKÁZÁS I. PÍCÖR.

SÖRTÉZÉS: zsúptetű négy sarok-szegése.

[SÖTÉT]: *sütét*.

[SUDAR]. *Êsudar*: elkerít, elhajt, ellop, elcsen (jószágot). Pl. meséli az öreg a slavóniai makkoltatást. Betyá-

rok, vadrákok lópakodtak a csorda után de — „nem tudtak eggyet sē *ēsūdarni*.“

SUHÁROG: sóhajtozik. „Mindég *suhárog*, szegény, mind a kárvallott cigány.“

SULLOG: kullog, nem siet. „Mit *sullogó* étt?“

SÜLY: rendes értelmén túl a holt-Drávából kiszedett; gesztenyeizű, tuskés termés.

SUMAGOL: hallgatva ravaszul tartogat magában valamit. „Csak *sumagót* a rongy.“

[SUPRÁL]. *Kisuprá*: kiver, kiveszszőz. „Ügy *kisuprálom*, ha étt éréim űket!“ Így is: „*Kisuprikállak!*“

SUSNYÓ: vékony hegye az ágnak. „Azt a *susnyóját* ē kē égetni.“

SUTTÉNT: súg. „Gyere, *sutténtok* valamit a füledbe!“

SUTYKÓ I. SÜTKŐ.

SÜHEDER: vihar. „Gyüttem, mind a *süheder*.“ (Drávacsehi.)

[SÜPPED-]. *Sephedékös* (hel): süppedékes, kátyús hely. *Sephedék*: süppedék.

SÜR-FORR: nyüzsgő, sürög-forog. „Mit *sür-forr* e! mög. étt?“ „Csakúgy *sürnek-forrnak* a hangyák.“

SÜSÜ: gyámoltalan, ügyefogyott. „Hogy löhetött kēd olyan *süsü* embör?“

SÜTKŐ: suhanc. „Má olyan jó *sütkő* gyereök vótam..“ — Így is: *sutykő*.

SZAJABÁKÓ: málészájú, gyámoltalan. „Ēn biz a' nem mēk akármilyen *szejabákóhó* (t. i. férjhez).“

SZAJAS: *bugyolló*. L. ott is.

SZÁK I. KÁCSÉR.

SZAKADATLAN: örökké munkának élő. „Azok is olyan *sakadatlanck* ám!“

[SZAKADT] I. GORHAS.

SZÁKÓ: bakréce. Mondják az Or-

mányság keleti felében *szēlkő*-nak is. „Egy *szákóm* maradt az egészbe, a többi mögdöglött.“

[SZÁL-]. *Szála*: a *kigyaratolt*, gerebenen *megéresztett* kender, len legfinomabbja. (L. az osztályozást SZÖSZ alatt!)

SZALAM: a gyújtó kénés részét nevezték így. „A gyújtó *szalamjává* akarta mögmérgezni a feleségét.“

[SZALONNA]: *szalánna* vö. PECSINYE.

SZALU: teknővájó vasesszék.

SZAPORA, SZAPORÁTLAN. — Egy bizonyos értelemben azt jelenti, hogy sokáig tartó v. hamar elfogyó. „Az idén nagyon *szaporátlan* vót a széna.“ A rozskenyér igen *szapora*, mert sokáig tart. A jó búzakenyér *szaporátlan*, mert hamar elfogy.

SZAPU: nagy, malomkerék alakú, főzött s lehántolt fűzfavesszőből készült fül nélküli kosár. Csak a felső szélén van 2 oldalt magasabbra nyomva a csomó vessző megmarkolásra. Ételhordásra használják. Mindig fejen viszik az asszonyok, *févaj* fölött, szálfegyenesen. *Szapul*: párol, nagymosást végez.

SZÁRMÁNT = töltött káposzta. „Hány *szármántot* tud kēd mögönni?“

SZÁVONYÁZAS: a kivarrás egy neme. Abból áll, hogy pl. az ing szegésénél a vászonból 2—3 szálát kihúznak s a *bél* nélkül maradt *mellék*-szálakat különböző alakra kivarrták. Vö. GYÖNGYÉREZÉS.

[SZĚG-]. *Szēgláb*: dúc, oszlop, amin nyugszik a pitvartető v. más tető — pl. a szín (*fēlször*).

[SZĚGIK]. *Lēszegött* a nyaka: erőtlenül lehanyatlott. „Csak *lēszegött* a nyaka.“ — Arra is mondják, aki nagy bánatot hordoz: „*Lēszegött* ám a nyaka!“

[SZÉK]: *széka, székJa* (a tojásnak) = sárgája a tojásnak.

[SZEKRÉNY]: *szökröny*: magas fedelű, 4 szarvval ellátott, díszes, erős ruhatartó tölgyfaláda.

SZELEMENFA: a gunyhó két, egymással szemben felállított ágasan keresztülfektetett fa. Rajta lóggott többek között a gunyhó füstjén füstölődő disznóhús. (Gunyhót makkoltató kánászok verték.)

[SZELID]: *szölég*. „Nagyon szölég embör vót.” *Szölégbors*: magyar bors.

[SZÉMÖLDÖK] I. VAKLIC.

SZÉLKÓ I. SZÁKÓ.

[SZÉMÉS] I. KUCÓ.

[SZÉN-]. *Szempörnye*: szálló üszke a tűznek pl. disznópörkölésnél.

SZERTÉLÖDÍK: szertejár, össze-vissza jár, szédeleg, nem dolgozik, csak ide-oda jár. „Nem *dógzott*, csak *szertélődött*.”

[SZÍ]. *Főszini* a földet: a győptől lapáttal tisztára gyalulni.

SZIJÓFA: sodrófa. Állítólag itt-ott *jesztőfődnak* is hívják, de így nem hallottam.

SZIJÓ-KÉS: kétnyelű faragó-kés. Vö. KALÁTÁFA.

SZIJÓ-SZÉK v. *bak-szék*: faragópad, faragó-szék.

Szijo-kés: kétnyelű faragó-kés.

Főszini a földet: a győptől lapáttal tisztára gyalulni.

SZIOLOGY I. SZIROGY.

SZINÉ, *mög színé* (földet): elgyengét, egyenesre farag, elplaníroz. „*Szinejje* *ké mög* ott még a földet!”

SZIROGY: apró, jégszerű csapadék. „*Esik a szirogy!*”

Tud. Gyűjt. 1828. évf. X. k. 72. l.-on Jeremiás Sámuel is közli *szioogy* alakban. Ma *szirogy*-nak mondják.

[SZIVÁROG]: *szuhárog*. „Kiteré-

töm a ruhámat, hadd *szuhárogjon* a vize!” Így is: „... hadd *fuvakodjék!*”

SZIVÁRVÁNY vö. SZUHÁRGYÁN.

[SZIVEL]. *Mög szívél*: vesszővel befon. „*Mög szivejje* ezt a karót!”

SZOBOLY: a Károli-biblában „zugolyfa.” Úgy emlékszem: Aranynál is. Van *nagy szoboly* és *kis szoboly*. A *nagy szoboly*-ra tekerik föl a fonalat a szövőszéken, pálcákat aláarakva. A *kis szoboly*-ra a fonal másik végén tekeredik föl a készülő vászon. Vö. KOMPOSTOR.

SZOBOR I. SZOBOLY.

SZOTYOG, *szotyogtat*. Mikor a kása fő, „csakúgy *szotyog*.” — Főzi az asszony a ruháját. „Mi’ csínyá’ ké?” „*Szotyogtatom* a ruhámat.” T. i. szotyogó, pőfögő hangot ad a főzött ruha.

SZÖSZ. *Högyi kóc*, *csöppü*, *szösz*, *szála*. Ez a gerebenen *kigyaratolt* v. *mögeresztött* kendernek, lennek a finomsági sorrendje. Legdurvább a *högyi kóc*. Ebből füstölő kócmadzag készül. Következik a *csöppü*. Ebből fonják a zsákhöz, lazsnakhoz valót. A *szöszből* készült fonal már lepedők, törülközők stb. *bele*. S ami a gerebe-nezés legvégén marad a nő markában. már a legfinomabb rész, ez a *szála*. Ebből készül a *feleszálas*: *mölleke* pamut, a *náhányt bél szálatonal*.

[SZÖVŐ]. Szüő: szövőszék. „Belé-űtem a *szüőbe*.”

SZUANTAG: rézsutt, ma elterjedt idegen szóval: srégen. „Faragd lő olyan *szuantag!*” Ma már csak az öregek értik.

SZUHÁRGYÁN. Csak ebben a két mondásban maradt fenn: „Mindég iszik, mind a *szuhárgyán*.” S a sóvány lóra: „Jába ötötöm, olyan e, mind a *szuhárgyán*.”

SZUPORI: fősvény. „*Szupori* egy embör a’!”

TÁBERGYÁS: (kalap): csúnyán nagy szélű kalap.

TAHÓ: esetlen, bárgyú, buta. „Tē — *táhó!*”

TÁLAS v. *fogas*: tál- és tányér-tartó, díszesen faragott cserény-féle a szobában-konyhában.

[TÁLCSA]. *Tácsa*: lapos tál és tányér. „Abba a *tácsdba* adjun kē!” — *Tácsavērág* = napraforgó.

[TÁLMOSÓ]. *Támosó*: békarakka. Egy bizonyos gaz.

TAMBÓK: esetlen, ügyetlen, buta. „Tē — *tambók!*”

TAPOGATÉ I. KÁCSÉR.

[TAPSOL]. *Létapsó, létapsikó*: lesúlykol. Mikor a kis-gyerek a sarat tenyerével veregeti, az is *tapsikoli* a sárt. „*Létapsótátok* a földet?” Lesúlykoltatók...?

TÁRKOSÁR: teherrel telerakott nagy kosár, többnyire szapu. „Vitte a nagy *tárkosarat*.”

TÁSZLI- I. IMÖG.

TAT I. PÓLA.

TĚGĚT: *tögét*, a multkor, a multban valamikor. „*Tögét* azt mondta...” Már csak a legöregebbek értik, de használatból majdnem teljesen kiment.

TEKERĚK v. *facsarék*: 10 *marok* kitiltolt, gerebenezett (gyaratolt) kender v. len összezsavarva. Vö. FÁGYATÉK.

TELEPE (fa): szétterülő águ, alacsonyágához széles, kis fa. Nagy fára sohse mondják, tehát nem teljesen „terebélyes” a jelentése. „Olyan szép *telepe* kis fa.” Asszonyra is hallottam. „Nem nagy ám, olyan *telepe* k's asszony, min' tē.”

[TĚRGYÁSZKODIK]: *rátērgyázkodik* = ráförmel. „De iszēn mikor *rátērgyázkodtam*, akkor befogta a száját!”

[TĚRPANYOL]. *Kitērpányol* = megver. „*Kitērpányollak!*”

TESZINYE: siker, sekély. Tányér-ra, tálra mondják csak. Ellentéte a: *kúpás*.

TĚVESZTI *magdt*: szórakozik. „Kezembe attá ezt a könyvet, hogy *tēvésszem magamat*.”

TIKMONY: tyúktojás. Az ormánsági asszony nem tojózza, hanem *mögmonyasoli* a *tikot*. A vadmadár tojását is *monynak* nevezik. *Fűréce-mony*: vadrécetojás. „Űte a sas a *monyát*.”

TIKOG. Légző-csőbe kerül valami s fuldokló köhögést vált ki: ez a *tikogás*.

TILLÁROZ: betegen dülöng. „Csak úgy *tillároztam*.”

TILÓ: kender-, lentőre faszerszám. Az erősebb, nagyobb tilót *vágónak* nevezik. *Tilól, kitilol* = kender, lenet a pozdorjából kitör. „Éjfélíg fönn *tilótunk*.”

TINYOROG: magát összehúzza, él, a legszükségesebbeket is nélkülözve él. „Annyit *tinyorogtam*, mégse mēk sēmmire.”

TINYOROS: üvegáruval házaló. „*Vövött kēd* valamit a *tinyorostú?*”

TIPPADT: az olyan föld amit, az eső lever s utána megszárad, keményre összeáll, szoros. „Ráfért a kapálás. Olyan *tippadt* vót a földje...”

TOCSKOS: nedves, lucskos. „Hú — de *tocskos* ez az út!” „Csak úgy *tocsg* a ló lába benne.” „Csupa *tucsok-pocsok* az út.”

TOPOR: balta, szekerce. „Hozd el a *toport!*”

[TORKOL]. *Mögtorkol*: más előleszik valamit. Pl. a jó gazdasszony azt mondja: „En nem *torkolom* mög a családjaimtú.”

TORKOS-HIDEG I. DARVOGAT-.

[TORLÁS]: *tollás* = árvízmaszat a parton, mikor hirtelen lefut az ár. (Szaporca. Tésenfa.)

[TORZOL] I. [TURZÓS].

[TOSZONYÍT]. *Étoszonyét* = elidegenít. Pl.: „Ügy *étoszonyétották* tőlem az uramat...”

TOTYAKOS-KÖRTE I. GYÜMÖLCS-NEVEK.

[TÖKÍT]. *Étökész* v. *étökét*: eltulajdonít abban az értelemben, hogy pl. kölcsönkér valamit s örökre magánál felelti. „*Étökétötte* (v. *étökészötte*) tisztára a szijókésőmet.”

[TÖLGY-]. *Tőfa*: tölgyfa. *Tölös*: tölgyes. „Nagy *tölösökbe*” makkótatunk odalé Slavóniába...”

[TÖLT-]. *Tőtöklő* v. *tőtiklő*: csővel ellátott faedény. Csővét a hordólyukba teszik s azon öntözik a mustot a hordóba. Van *tőtiklő-eke* is: töltögető-eke.

[TÖRÖL-VAGOTT] I. KACIFANTOS.

TUDALOM: tudás. „De nagy *tudalmik* van!”

TUDOD-ÉK-É? I. [-É?].

[TUKKAN]. *Mögtukkan*: megbicsaklik. „Mögtukkant az ujjam.” Vö. MOJLIK.

TUKMA: céltalan, buta ember. Mondják így is: „Té, *tukk neki Peti!*”

TUKÓ: fok. Pl. az iskolás hengeralakú, palavessző tartó *tukója*. Vagy: „Te — *mérög tukó!*” Van *paprika-tukó* is.

[TULSÓ] I. [BELSŐ].

TURZOS: (turzott) borzas, tüskés. Van pl. *turzos tik*: fölfelé álló tollu. S van *turzos haju* ember. Nem a fésületlen; boglyas hajú, hanem a természetből tüskés hajú. A pulyka is *tőtorzoli* a tollát.

TUSA: tö. Pl. fog *tusája*; a kéve *tusája*. Mikor föltisztogatáskor a csibe bőrében bennmarad a toll vége, az is. *tusa*.

TÜSÖK: tüske. *Tüskerózsa*: bokor-rózsa.

[TYÜK]: *tik* vö. TIKMONY.

UGRÁNCS I. KABÓCA.

URMA. Többfélélt jelent. A szőlőt, kukoricát *urmára* kapálják. Tehát itt két barázda között futó dombhátat jelent. Jelenti továbbá az eke széles „lapis-vas”-ának vége felé fölül 90°-ú hajlással megvastagított szélét, amiből, ha kopott a vas, *nádalta* újra a kovács megfelelő szélességűre. *Urmos*: dombos. *Földumol*: földombol. Világos hát ezekből az *urma* jelentése: *földomboruló hát, dombhát*. Nézetem szerint semmi másból, hanem egyszerűen ebből a szóból, illetve ősből, teljesebb alakjából származott ennek a vidéknek *Ormányság* elnevezése. Tehát sem az *orr*, sem az *ormányból*, mint NÉMETH BÉLA vélekedik. (Történeti adatok Baranya-megye multjából, Pécs 1900. 47—48 l.). Sem nem a török eredetű „erdőség” jelentésből (állítólag török eredetű szó volna!), amint ma sokan vélekednek. Az Anjou-kori Okmánytár III. k. 510. lapján említett *Ormand* nevű erdő *Samug* és *Azarias* (a mai *Sámod* és *Adorjás*) faluk mellett a határjárásban sem az erdőből kapta hitem szerint *Ormand* nevét, hanem dombhátat jelentett s az a dombhát a mai viszlai szőlőhegyből (tulajdonképpen csak nagy domb) indult ki közvetlenül Adorjás mellől. Szerintem tehát Dr. Révay Sándor is helytelenül értelmezi *erdőségről* az O. nevét (A Magy. Nemz. Múz. Népr. Ért.-je VIII. évf. 197. l.) *Ormányág* egyszerűen dombvidéket, dombháttakkal teli vidéket jelent s ormánysági tájnyelvre begyakorolt fül tökéletesen érti is ezt s a vidék jellegének is megfelelő. Vö. ORMA, URMOS.

URMOS: domború, dombos. Pl. a kukoricát, szőlőt is *urmosra* töltögetik. A nagyon a hátáig elkopott kés is *urmos*. Vö. URMA.

UTÁNOZ: utánna, a végén csinál újra valamit. Pl. mikor a vető marokkal veti a magot, a mesgye mellett félmarokkal szőrogatva még egyszer végigmegy: „Mög szoktam, a megyét mindig utánozni, hogy hiány nē lögyön.”

ÚRCS-BARCS: zagyvalék beszéd. „Összehordtak *ürcsöt-barcsot*.” (Hettet-havat.)

ÜSTÖKŐ: ellenkezik. Pl.: „Mit *üstökös* tē énvelem?” (Szóbeli ellenkezést jelent!)

ÜSTÖLLÉST: tüstént. „*Üstöllést* émöntem.”

[ÜVÖLT]: *ött* i. [KIALT], ÖTTÉS-KÁTTÁS.

[ÜVÖLTÉS] i. ÖTTÉS-KÁTTÁS.

ÜZÖNKÖDIK: gyűlölködik. „Mit *üzönködik* e' mindég énrám?”

VADÓ: vadmadár. „Fétöttem a *vadótú* a kis récéket.”

VADÓC: vadfü, vadrozs a gabona között. A vad magaviseletű gyermekre is mondják: „Tē — *vadóc!*”

VADOS: a vad szelidebb alakja. Még nem vad, de már vad-forma, vados: Pl.: „Odakinn ékkicsit *vados* az idő.”

VÁGÁS: eleven kerítés, sövény.

VÁGÓ i. TILO.

VAJÁNYOS: beteges. „Olyan *vajányos* vagyok.” Vö. BÉRGYEGÜS.

VAKCSILA: vakbolond. „Tē — *vakcsila!*”

VAKLIC: fekete szemű, szemöldökű (szömdökű), fekete hajú s fehér bőrű. Ez a *vaklic*. Pl.: „Szép, *vaklic* menyecske.”

VAKOTÁS gyümölcs: foltos, babos, fuzikládiumos gyümölcs.

VAKPITYÓ: vakbolond. „Az a *vakpityó?*”

[VAN] i. RAVANNAK.

[VÁLTOTT]: *Vátott: csēnevész, rosszul fejlődő* (gyerekféle). Mintha

nem is attól az anyától-apától származnék, hanem a gyerekágyon *váltották*, kicserélték volna („a rosszak Szentgyörgy nap éjszakáján”). „Jába van a sok pénz, olyan a', mind a *váltott*.”

[VÁNDUL]. *Mögvándú*: megsoványodik. „Nagyon *mögvándút*, szégyen.”

VÁRÓSZÁL, *váro* v. *vóro*: a ház-fala hosszanti irányban fektetett koszorúfa.

[VARSA]. *Vorsa*: vesszőből font, tölcészerű halfogó eszköz. Néha a szűk csúcs tágas gömbbe torkollott. Ezt csíkfogásra használták. Éjszakára rakták ki.

VÁSZARA: a kan, a bika, a csődör nemzörésének a tokja.

VEJINT, iszalag, a hákszakál kúszó indája. Ebből készítették az ökor szájára a kosarat. „*Vejintöt* akarnék szőnni, ha talánék.” — A szőlővenyigét is mondják *vejintnek*.

VÉNTÖRÖGNI: fásasztóan, kimerülésig várni, ácsorogni, unatkozni helyét nem találva. „Nem *véntörögök* én étt tovább, émék haza!”

[VÉRCSE] i. CSURJÁK.

[VÉRMES]. *Vörmös*: vérrel, *gégével*, szívvel készített, dísznótoros mártás-szerű étel.

VÉRNYÁKOL: a macska visító hangját fejezi ki.

[VĚSZ] i. TINYOROS.

[VESZT] i. [MĚGVESZT].

VET i. ORCÉTT.

[VETEMĚDIK]. *Mögvetemődik*: a petéből élő test kezd lenni. Pl.: „Ej — *étörte* a tík a tojást, má *mögvetemődött* benne a csibé.”

VIHETER, VIHÉR: vihar. „Nagy *viheter* (*viher*) vót.”

VÍNI: verekedni. „A kocsmába *vittak*.” „Tanétó úr, kéröm; *viñnak* a

gyerökök!“ „Nagyon vívós gyerök.“

VISÓDIK: viaskodik, küzködik.

„Mit *visódik* (veszkódik) kéd avval a kötélle?“

VODÉR I. BODÉR.

VONDÓZIK: karjával, derekával húzócodik. „En mast mögbetegszöm. mindég *vondódom*.“

[VONÓS]. *Vonyós:* nedves, nyirkos. *Mögvonyósodik:* megnyirkosodik. „Kiterögetöm a ruhámat, *vonyós* még ékkicsit.“

VOSÁR: kovácsszurok, vargaszurok. Ezzel kenik be a bőrt, a tengelyvasat, hogy fényes legyen stb.

[VÖDÖR]: *vidör.* *Vidörmocsok:* a a favödör zöld hernyája. Orvosszerű használatuk lázütötte hólyagok és sömör ellen.

VÖRÖNTY v. *purunt;* kisgyerek, poronty. „Ezök a *vöröntyök*.“

ZACSKÓ I. CÜKA.

[ZENG]. Csakúgy *zöngött* a víz kifelé. T. i. a patak átszakította a partot s messzire elhangzó csobogással ömlött ki az alantabb fekvő legelőre. Amikor még nagyobb a baj, s még jobban suhog a víz kifelé, már így mondják: „Csakúgy *ordétott* a víz kifelé!“

ZIPITÁL: nehezen, húzva lélezkedik. „Olyan kövér a libám, csakúgy *zipitál*.“ — Emberre is mondják: „Nagyon *zipitál* a melle.“

[ZÖBBEN]. *Mögzöbben:* megijed, megdöbben. „Úgy *mögzöbbentem*.“

ZÖBÖG a vonat: zakatol. „Má *zöbög* a vonat.“ (Messziről hallatszik a zúgása.)

[ZÜGAL-]. „Egy *zugába* nem lehet évégezni“ = egy végtében nem lehet elvégezni. „Egy *zugába* lévőgta a fát“: egyfolytában... „Annyit se ittam ám egy-egy *zugába*.“

ZUHÉN: erős, vaskos, kövér. „Nagy *zuhén* embör vót.“

ZUNNYOS idő: ködös, nedves, esős idő.

ZUPA v. **ZUPALÓ:** nagy, kender-törő faszerkezet, amire ráállnak és lábbal, ránehezedéssel emelik és zuhintják. Így *zupálják* el a kendert. Nevezik *dufának* is. „En má *édufátam* a kendörömet.“ Vagy: „Azér gyüttem, lögyün kē szives, adja kéd oda a *zupolóját*.“

ZUPOL I. KÜLÜ, ZUPOLÓ.

ZSAZSAK: tűzpiszkálásra (pl. disznópörköléskor) használt hosszú, egyenes ág. „Hozd azt a *zsazsakot*, hadd szórom el a tüzet!“

ZSÓFI: *Gyoki.* „*Gyokikám*, gyűjji bé no!“

ZSÖMÖRGET: fogdóságot, szorongat. „Azt a kis gyerököt nem kē ringatni. Neki ádi az anyja a zsebkenőjét, azt *zsömörgeti*, osztán, azon ászik é.“ — „No — csak *zsömörge*se a pézit, maj a feje alá tösszék.“ (T. i. szorongassa.)

ZSUGÓZNI. Gyermeekjáték. Fele csapát a húzott várban, másik fele félremegy *zsugózni*, csöndben megbeszélni, hogy ki dugja el a lapdát (*csöngét*) s azután jönnek vissza dobni a várbeliekre... stb.

ZSÜJ: daganat a disznó vagy az ember nyakán. Továbbá a fában: *böcök.* Van *zsújkárika*, amit böckös favégről fűrészelnék le.

ZSÜJKARIKA I. KÓPIS.

ZSUMBÉK I. ZSUNKÓ.

ZSUNKÓ: köpcös, tömzsi. „Olyan *zsunkó* kis embör.“ — Így is mondják: „Olyan kis *zsumbék* asszony.“

ZSUPPAD. *Êzsuppad:* elsorvad, elsibbad. „Úgy *êzsuppadt* a lábom. dörékam!“

ZSURMA: morzsa. *Zsurmalék:* morzsarakás. *Összezsurmát:* elmorzszál. „*Összezsurmá*li a kis gyerök a kényeret.“

ZSURMOL: morzsol. „Zsurmójjun kã kukoricát a disznóknak!”
 ZSÜRMÖGET: újj között morzsol-
 gat. „Az öreg mestörnek a' vót a szókása, hogy zsürmögette a hajunkat: „Burgóci, burgóci, burgóci...”

Kiss Géza.

Kisebb közlemények, apró megjegyzések.

Apa, atya, anya. E rokonsági nevek alaktani magyarázatáról már sok szó esett. Az egyik vélemény szerint e szavak végső *a* hangja kicsinyítőképző lenne; ezzel szemben MÉSZÖLY azt vallja, hogy ezen alanyesetbeli alakok eredetileg személyragosak, tehát ugyanúgy keletkeztek, mint *zúza ~ zúzza*. (MNY. XII, 6.).

Az a véleményem, hogy az élő magyar nyelv MÉSZÖLY nézetét támogatja.

Tízszason (Szolnok m.), mikor a szöllőből hazajön az apa, és a kapuban gyermekei várják, így fordul hozzájuk: „*Itthon van-é annya?*” Vagyis az *anya* személyragos szót ragnélküli alanyesetnek veszi. A *-ja* személyrag nem is mutathat egyes szám 3. személyű birtokosra, mert az *a p a* az *ő* és a *felesége* gyermekeitől kérdez! Ez az élő nyelvből vett, nem csinált mondat tehát minden ízében azonos ezzel a másikkal, amelyik szélkében használatos: „*Itthon van-é anya?*”

Ha a fiú-gyermek rossz, vásott, anyja nem bír vele, így szokta megfenyegetni: „*Mégájj csak, maj gyűn apja!*” Ebben a mondatban az *apja* szó a nyelvérzék számára éppen olyan, mint *apa*. Ha az anyának minden türelme elfogy, így kiált oda dolgozó férjének: „*Verd még ezt a gyérékét, apja!*” Itt az *apja* szó már nemcsak alaktanilag személyragos, hanem értelem szerint is annak vehető, — de nem szükséges. Így is, úgy is gondolhatom.

A népnyelv tehát MÉSZÖLY mellett tanúskodik.

Nyíri Antal.

• **Kóci Boris.** (Hozzászólás). Erről a szavunkról ezt írja a *Szegedi Füzetek*-ben (1934: 71) HORGER ANTAL: „A *Móra* feljegyezte félegyházi *kucóporos gyerök* kifejezés pedig teljesen megvilágítja a borzas, kócos, fésületlen, kúsálthajú (nőszemély) jelentésű székely *kóci-Boris* tájszót. T. i. ennek sincsen eredetileg semmi köze se a *kóc*-hoz, se semmiféle *Boris*-